

บทที่ 4

โครงการพัฒนาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย: การกระจายทรัพยากร การแบ่งงานกันทำและเพศวิถี

ในบทที่สองผู้ศึกษาได้กล่าวถึงการพัฒนาในลาวซึ่งได้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในด้านอุดมการณ์การพัฒนาในช่วงต่างๆ โดยแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์การพัฒนาในแต่ละช่วงที่เป็นผลจากอิทธิพลของรัฐ ตลาด และองค์กรพัฒนาสากลได้ส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรใหม่ แม้จะมีความพยายามประเมินผลของการพัฒนาแต่ละสมัย แต่ก็น้อยครั้งมากหรือแทบจะไม่มีเลยที่นักพัฒนาจะสนใจประเมินผลจากมุมมองของผลกระทบที่มีต่อประเด็นเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศภาวะ ในบทที่ 3 ผู้เขียนได้กล่าวถึงบริบทของพื้นที่การศึกษา ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าฝ่ายน้ำตานเป็นตัวแทนของการพัฒนา ตลอดจนนโยบายในระดับต่างๆ ทั้งในระดับแขวง เมือง และโครงการต่างๆ ที่เข้ามาในบ้านหวนาเกิดขึ้นในบริบทการพัฒนากระแสหลักด้วยแนวอุดมการณ์เดียวกัน และทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งทางกายภาพ เช่น การมีน้ำสื่อนองต่อการผลิตได้หลายฤดูมากขึ้น การมีถนนตัดผ่านหมู่บ้าน ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิต และวิถีการผลิตของคน ซึ่งอาจนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงในด้านการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ และการจัดสรรทรัพยากรด้วย

ดังนั้นในบทนี้ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการพัฒนาและความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ โดยจะแบ่งออกเป็นสองส่วนหลักใหญ่ได้แก่

ส่วนที่หนึ่งจะเน้นที่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิง ชายโดยมองผ่านการแบ่งงานกันทำ และการจัดสรรทรัพยากรที่เปลี่ยนไป ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับกับการพัฒนาทั้งนี้ “การพัฒนา” ไม่ใช่แค่ตัวฝ่ายน้ำตานเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้ามาพร้อมกับฝ่ายน้ำตานดังที่กล่าวไปในบทที่ผ่านมาแล้ว

ในส่วนที่สองของบท ผู้ศึกษายังจะได้พูดถึงอีกมิติหนึ่งของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย นั่นคือ มิติทางเพศวิถีที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการทำให้เพศวิถีกลายเป็นสินค้าที่เกิดขึ้นภายใต้การขยายตัวของตลาดและแนวคิดของการพัฒนาผ่านระบบตลาด

ส่วนที่ 1: การพัฒนาและความสัมพันธ์หญิงชาย: การแบ่งงานกันทำทางเพศภาวะและการจัดสรรทรัพยากร

ในส่วนนี้ ผู้ศึกษาจะได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาและเพศภาวะ โดยจะวิเคราะห์ผลกระทบของโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ โดยมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงของการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายทั้งในระดับอุดมการณ์ และในระดับปฏิบัติการ และจะตรวจสอบผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่อการจัดสรรทรัพยากร และการเข้าถึงทรัพยากรของหญิงและชาย ซึ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงและชายที่มีการปรับตัวภายใต้บริบทของการพัฒนา

4.1. การแบ่งงานกันทำทางเพศภาวะ

โดยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้เขียนจะได้ใช้ทฤษฎีบทบาทสามด้านของ Caroline Moser (1993) โดยจะดูการปรับตัวของการแบ่งงานกันทำทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต (Production) บทบาทด้านการผลิตซ้ำ (Reproduction) และบทบาทด้านชุมชน (Community) ซึ่งได้กล่าวในรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 1

อย่างไรก็ตามเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกัน และซับซ้อนไม่สามารถแยกออกมาอย่างตายตัวเพื่อดูถึงงานใดงานหนึ่งอย่างง่ายตาย ดังนั้นผู้ศึกษาจะได้เน้นที่รูปแบบการผลิตว่าในแต่ละรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในการแบ่งงานกันทำในรูปแบบการผลิตนั้นๆ และการเปลี่ยนแปลงในการผลิตได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตซ้ำ และบทบาทด้านชุมชนอย่างไร

การวิเคราะห์การแบ่งงานกันทำในบ้านห้วนาจะเป็นการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายทั้งที่เป็นงานด้านการผลิต งานผลิตซ้ำ และงานในชุมชน ซึ่งจะถูกพิจารณาอย่างสัมพันธ์กับความสามารถในการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากร ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองส่วนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ความสามารถในการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรในระดับสูงมีส่วนทำให้การทำงานบางอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี การเข้าถึง และการควบคุมทรัพยากรแต่ละชนิดนั้น ก็พบว่ามีการจัดสรรที่มีลักษณะเฉพาะทางเพศภาวะเช่นกัน

ในระยะแรกที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปในหมู่บ้าน สิ่งที่ผู้ศึกษาต้องการหาคำตอบก็คือในหมู่บ้านมีการแบ่งงานระหว่างหญิงชายอย่างไร โดยได้สอบถามกับผู้ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างนายบ้าน (ซึ่งในลาวโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และเฉพาะบ้านห้วนาเป็นผู้ชายหมด) หรือ หัวหน้าสหพันธ์แม่โขงในหมู่บ้าน (เป็นผู้หญิงทั้งหมด) โดยได้ตั้งคำถามว่า “ในบ้านห้วนาได้แบ่งเวียกบอกว่า เวียกใดต้องเป็นแม่ยังเฮ็ดเท่านั้น อันใดเป็นเวียกที่ผู้ชายต้องเฮ็ด” นอกจากนั้น เพื่อเป็นการตรวจสอบ

ข้อมูลการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ ผู้ศึกษายังได้สอบถามกับชาวบ้านทั้งหญิงและชายในกลุ่มอายุต่างๆ ทุกครั้งที่มีโอกาสได้พูดคุยในลักษณะที่ไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามแบบเดียวกัน หรือบางครั้งก็จะเลี่ยงไปเป็นคำถามที่ไม่ใช่ถามถึงการแบ่งงานโดยตรงแต่คำตอบที่ได้มาได้แสดงความคิดเห็นในการแบ่งงานกันทำโดยทางอ้อม เช่น คำถามว่า “แม่ยังที่ดี หรือผู้ชายที่ดีควรเป็นอย่างไร” หรือ “ถ้ามีลูกเขย หรือลูกสะใภ้อยากได้แบบใด” นอกจากนี้ ยังได้ตรวจสอบในทางปฏิบัติซึ่งได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการเข้าไปทำกิจกรรมเหล่านั้นด้วย

คำตอบที่ได้รับเมื่อถามเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำมักจะออกมาสองรูปแบบคือบอกว่ามีการแบ่งงานระหว่างหญิงชายอย่างชัดเจนเช่น:

“ผู้ชายต้องเฮ็ดเวียกหนัก เวียกผู้หญิงเป็นเวียกละเอียด ผู้หญิงต้องเบ้งเฮือนเบ้งชาน ผู้ชายกะต้องเฮ็ดเวียก ไซ้ เวียกนา”

(28 พฤษภาคม 2006)

“ลูกเขยกะอยากได้ผู้มันเป็นคนดีคุณั้น เฮ็ดเวียกเก่งหากินเก่ง ถ้าลูกสะใภ้กะอยากได้ผู้มันหมั่นเบ้งเฮือนเบ้งชาน”

(2 พฤษภาคม 2005)

ทั้งสองประโยคที่กล่าวข้างบน เป็นคำตอบของชาวบ้านในบ้านห้วยนา ประโยคแรกเป็นคำพูดของพ่อเฒ่าหมั่น หรือพ่อเฒ่าใหญ่ที่ได้พูดไว้กับผู้ศึกษา ส่วนประโยคที่สอง เป็นคำพูดของผู้หญิงวัยกลางคนคนหนึ่งของผู้ศึกษาได้ไปนั่งคุยด้วยในวันแรกที่เข้าไปถึงหมู่บ้าน

ทั้งสองประโยค ถึงแม้จะมาจากสองคนที่ต่างเพศต่างวัยกันแต่ทั้งสองต่างสะท้อนให้เห็นแนวความคิดการแบ่งงานระหว่างหญิงและชายของคนในหมู่บ้านตามแบบที่ควรจะเป็น คือผู้ชายเป็นผู้ที่ถูกคาดหวังให้เป็นคนทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวส่วนผู้หญิงก็ถูกคาดหวังให้ต้องดูแลบ้านเรือนซึ่งมักจะถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่สำคัญเท่ากับงานของผู้ชาย

เมื่อคำถามแบบเดียวกันไปถามผู้ที่เป็นคนของทางการ นายบ้าน หรือ หัวหน้าสหพันธ์แม่ยิง หรือแม้แต่ตอนที่ลงสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละครัวเรือน หรือในช่วงที่ผู้ศึกษาได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คำตอบที่ได้รับกลับเป็นอีกอย่างคือไม่มีการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชาย

“บ้านเฮาบ่อได้มีการแบ่งเวียกกัน เฮ็ดนากันได้หมด บ่อคิดว่าเวียกผู้หญิงหรือผู้ชาย ไผทันเฮ็ดอันใดก็เฮ็ดอันนั้นไปก่อน”

(นายบ้าน 28 พฤษภาคม 2548)

“บ่มีดอกการแบ่งเวียกกันเฮ็ด เดียวนี้ผู้ยั้งเฮาเข่งแล้วเวียกผู้ชายกะเฮ็ดได้ ไปค้าไปขาย
กะได้ พวกผู้ชายเขาก็อ่วยเวียกเฮือนเฮาได้ถ้าเฮาบ่ทันทัน”

(หัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงบ้านหวนา 28 พฤษภาคม 2548)

คำตอบสองประโยคนั้น แตกต่างอย่างชัดเจนจากคำตอบจากผู้ให้ข้อมูลในชุดแรก โดยในคำตอบของคนที่เป็นคนของทางการได้ยืนยันว่าไม่ได้มีการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศแต่อย่างใด โดยให้เหตุผลว่าการทำงานร่วมกันจะทำให้งานลุล่วงไปได้ด้วยดี ในส่วนของหัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมอีกว่าเพราะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในอดีตอาจมีการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศแต่ในปัจจุบันเนื่องจากผู้หญิงมีความสามารถมากขึ้น หรือ “เก่ง” ขึ้นทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานเหมือนผู้ชายได้ ส่วนผู้ชายเองก็มีความเข้าใจและสามารถช่วยงานบ้านที่ถือว่าเป็นงานของผู้หญิงได้ด้วยเช่นกัน ในขณะที่คำตอบชุดแรกนั้นได้วางมาตรฐานของงานที่ผู้หญิงและผู้ชายต้องรับผิดชอบอย่างชัดเจน

คำตอบต่อคำถามเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงนี้ ได้สร้างความสงสัยว่าอะไรที่ทำให้คำตอบทั้งสองชุดแตกต่างกันได้เพียงนี้ และสร้างความลำบากใจต่อผู้ศึกษา เนื่องจากไม่แน่ใจว่าคำตอบชุดใดเป็นคำตอบที่ “ถูกต้อง/จริง” บางทีคำตอบในชุดแรก อาจเป็นคำตอบที่ถูก หรือชุดที่สองถูก หรือบางทีอาจเป็นไปได้ที่จะถูกทั้งสองเพราะการแบ่งงานระหว่างเพศนั้นไม่มีอะไรตายตัวขนาดนั้น หลายครั้งที่งานที่ถูกมองว่าเป็นงานที่ใช้แรงมากและเป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงหลายคนได้ทำ หรืองานที่เป็นงานของผู้หญิง ผู้ชายก็เข้ามาทำแทน ถึงแม้ว่าการสับเปลี่ยนบทบาทอาจจะเป็นแค่ชั่วคราวชั่วคราวตามเงื่อนไขความจำเป็นของแต่ละครอบครัว แตกต่างกันไป

ดังนั้นในบทนี้ ผู้เขียนไม่ได้ต้องการหาคำตอบว่าทั้งสองชุดนั้นชุดไหนเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุด แต่ที่ผู้ศึกษาต้องการรู้คือ ภายใต้อะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านดังที่กล่าวมาในบทที่ผ่านมา ทั้งที่มาจากตัวโครงการเอง และ จากโครงการอื่นทั้งภาครัฐ และเอกชนนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งงานกันทำอย่างไร และการจัดสรรทรัพยากรอย่างไร และความเปลี่ยนแปลงนั้นได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเป็นอย่างไร ทั้งผู้หญิงในฐานะที่เป็นปัจเจกผ่านความสัมพันธ์ในชุมชน และที่เป็นกลุ่มในความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งภายหลัง ผู้ศึกษาจึงได้เข้าใจว่า แท้จริงแล้วมีแบบแผนการแบ่งงานกันทำในงานต่างๆ และในบริบทของการพัฒนาที่เข้ามาในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการปรับตัวของการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศภาวะ ซึ่งจะพูดถึงในงานต่างๆ

4.1.1. ความเปลี่ยนแปลงการผลิต

อาชีพหลักของชาวบ้านบ้านห้วยนาคือการทำเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือสวนเมี่ยง จากการสำรวจประชากรในระหว่างวันที่ 4 มิถุนายน – 20 มิถุนายน พ.ศ. 2548 พบว่า ทุกครัวเรือนมีอาชีพเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือทำสวนเมี่ยงตามที่ได้แจกแจงในรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนครัวเรือนที่ทำในแต่ละรูปแบบไปแล้วในบทที่ 3 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการสร้างวิถีการดำรงชีวิตแบบผสมผสานหลายกิจกรรม เช่น ทำไร่ผสมกับการทำสวนเมี่ยง หรือ การปักฝ้ายกับการทำนา เป็นต้น จากข้อมูลของศูนย์ข้อมูลบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนา ประชากรลาวประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมมากถึงร้อยละ 80 และในจำนวนนั้นมีผู้หญิงมากถึงร้อยละ 55 นอกจากนี้ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในงานด้านเกษตรกรรมมากกว่าร้อยละ 50 ของงานทั้งหมด การทำนาถือเป็นอาชีพหลักโดยเฉพาะลาวลุ่ม นอกจากนั้น ยังมีการทำไร่ เลี้ยงสัตว์ หาปลา และ ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต (Grid, 2004) สถิติดังกล่าวที่เสนอมานี้ไม่ได้แตกต่างจากสภาพที่เกิดขึ้นในบ้านห้วยนามากนัก

ถึงแม้ว่าอาชีพการทำเกษตรกรรมจะเป็นอาชีพที่ประชาชนลาวทำมาช้านานแล้วก็ตาม แต่ก็มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการทำเกษตรกรรมของชาวลาวอย่างมากในช่วงหลัง โดยเฉพาะในช่วงเกือบ 20 กว่าปีที่ผ่านมา กล่าวคือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่เคยทำเพียงเพื่อพอกินในครัวเรือนกลายมาเป็นการผลิตจำนวนมากเพื่อทำให้เป็นสินค้าในกลุ่มคนที่มั่งคั่ง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการผลิตพืชเชิงเดี่ยวผ่านการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นให้มีการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการค้ามุ่งเน้นการสร้างรายได้ให้ครอบครัวและประเทศมากขึ้น ซึ่งการผลิตเป็นจำนวนมากนี้ทำให้ต้องอาศัยเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การจัดการน้ำด้วยระบบชลประทานที่ “ทันสมัย” หรือการใช้สารเคมี หรือเครื่องจักรอื่นๆ ด้วยโครงสร้างสังคมที่กำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำของครัวเรือน และผู้นำของชุมชน เมื่อมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยรัฐ จึงจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอยู่ในวงของผู้ชาย เนื่องจากมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่เข้ามาเป็นผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งหมายความว่าผู้ชายเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ กระบวนการเหล่านี้ทำให้นักผู้หญิงออกจากกระบวนการผลิตสมัยใหม่และตอกย้ำว่าผู้หญิงไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเกษตรมากยิ่งขึ้น สร้างภาวะที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้น

ในบ้านห้วยนาเองก็เช่นกัน กล่าวคือ แต่ก่อนชาวบ้านอาศัยการทำงานเพียงแค่ออกรับพอกินเท่านั้น หลังจากการมีฝายน้ำตาดและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ และ เอกชนการผลิตในหมู่บ้านได้เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นสินค้ามากขึ้น

หมู่บ้านห้วยนามีลักษณะพิเศษที่ต่างจากหมู่บ้านชนบททั่วไป 2 ประการนั้นคือ ในบ้านห้วยนามีชาวบ้านส่วนหนึ่งอพยพจากที่อื่น ทำให้กลุ่มคนดังกล่าวยังมีที่ทำกินในพื้นที่เดิม และใช้

ประโยชน์จากที่ดินเดิมอยู่ทั้งการทำไร่ และการเก็บผลผลิตจากสวนเมี่ยง สิ่งพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ การทำสวนเมี่ยงซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านห้วยสินที่อพยพมาอยู่บ้านห้วยนา แต่เมื่อได้ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านห้วยนาในปัจจุบันทำให้มีการประสมประสานกันระหว่างผู้ที่มาอยู่ใหม่ และผู้ที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม ดังนั้นอาชีพการเก็บใบเมี่ยงจึงเป็นอาชีพที่ทำกันทั้งชาวห้วยสินที่มีอาชีพนี้มาแต่ดั้งเดิม และ ผู้ที่เริ่มทำใหม่อย่างชาวบ้านที่อยู่ห้วยนามาแต่ดั้งเดิม

การพัฒนาในเขตฝายน้ำตานซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ระหว่างปีค.ศ. 1960 ที่สร้างโดยทุนช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายในหมู่บ้านดังที่กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ สำหรับภาคการผลิต พบว่าได้มีการเปลี่ยนจากการผลิตแบบพึ่งพิงตัวเองมาเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้ามากขึ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อการจัดสรรทรัพยากรใหม่ อย่างน้อยก็การจัดสรรทรัพยากรน้ำ ที่ดินและแรงงานในครัวเรือน และนโยบายของรัฐที่เข้ามาจัดการที่ดินและป่าไม้ ทำให้เกิดการกระจายและยึดที่ดินบางส่วนจากประชาชน

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นประจักษ์ชัดที่สุดมีสองช่วง คือในช่วงแรกเป็นช่วงที่เริ่มทำการก่อสร้างใหม่โดยสหรัฐอเมริกาซึ่งได้มีการเกณฑ์แรงงานในการสร้างในเบื้องต้น และได้มอบที่ดินให้โดยแต่ละครัวเรือนได้ทีนาเป็นจำนวนครัวเรือนละ 3 เฮกเตอร์ และช่วงที่สองคือช่วงปี ค.ศ. 1993 – 1995 ซึ่งเป็นช่วงที่ได้มีการย้ายชาวห้วยสินลงมาตามนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของรัฐโดยได้มีการจัดที่ดินให้กับครัวเรือนที่เข้ามาอยู่ใหม่สำหรับการปลูกเรือนและทำการผลิตเป็นจำนวนครัวเรือนละ 0.3 – 0.6 เฮกเตอร์ (โครงการเกษตรกรรมป่าไม้เมืองเพิง, 1996) นอกจากนั้นบางส่วนที่มีฐานะค่อนข้างดีก็ได้ทำการซื้อที่ดินใหม่เพิ่มเติมทำให้การจัดสรรทรัพยากรใหม่แต่ละครั้งทำให้ต้องมีการปรับตัวในส่วนของการผลิต ตลอดจนระบบการจัดการน้ำแบบใหม่ที่พึ่งพาฝายเอื้อให้ครัวเรือนมีน้ำสำหรับการเพาะปลูก 2 ฤดู หรือแม้แต่การหาช่องทางอย่างอื่นเพื่อเป็นการหารายได้เพื่อทดแทนจากรายได้ที่หายไปจากทรัพยากรที่ลดลง หรือเพิ่มขึ้นหลังการจัดสรรใหม่ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นการจัดการใหม่สำหรับชาวบ้านทั้งชาวบ้านห้วยนาที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม และชาวห้วยสินที่ย้ายมาอยู่ใหม่ แต่เนื่องจากผู้คนในแต่ละกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียมกัน ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาจึงไม่เหมือนกัน และในระดับความรุนแรงที่ต่างกัน ผู้คนที่สามารถใช้ประโยชน์หรือตอบโต้ต่อผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ต่างกันด้วยเช่นกัน ต่อไปนี้ผู้ศึกษาจะได้พูดถึงการผลิตแต่ละประเภทในด้านของการจัดสรรแรงงาน

ก. การแบ่งงานกันทำในการทำงาน

การทำงานนับว่าเป็นอาชีพที่เกือบทุกครัวเรือนทำ อย่างไรก็ตาม ดังที่อภิปรายไว้แล้วในบทที่ 3 ว่าเนื่องจากในการทำงานแบบดั้งเดิมนั้น จะเริ่มตั้งแต่ช่วงเดือน พฤษภาคม และเก็บเกี่ยวใน

ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคมโดยการจัดสรรพื้นที่แต่เดิมเป็นการจัดสรรแบบการจับจองกันเองหมายความว่าใครมาก่อนถึงก่อนก็จับจองก่อนจากนั้นก็ส่งผ่านลูกหลานมาโดยการสืบทอดแก่ลูกโดยจะให้ความสำคัญกับลูกสาวก่อน โดยเฉพาะลูกสาวคนเล็กของครอบครัวผู้ถูกคาดหวังให้เป็นผู้ต้องดูแลพ่อแม่ได้ต่อไป บางครัวเรือนอาจมีการซื้อที่ดินเพิ่มตามความจำเป็นและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงนั้น โดยก่อนมีฝายน้ำตาดน แหล่งน้ำที่มีตามธรรมชาติที่ใช้ในการทำนาคือน้ำฝน และน้ำห้วยห้วยนา แต่ก็พอเพียงสำหรับพื้นที่ทั้งหมดเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ซึ่งหน้าแล้งจะเป็นช่วงชาวบ้านจะหาทรัพยากรจากป่ามาใช้ ทั้งใช้กิน ใช้ในครัวเรือน หรือไม่ก็ขายเพื่อเพิ่มรายได้

โดยทั่วไปแล้ว ชาวบ้านแต่เดิมไม่มีความจำเป็นในการต้องใช้เงินสดมาก เนื่องจากสิ่งจำเป็นในการใช้สอยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกสร้างบ้านเรือน หรือเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สามารถหาใช้ได้จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ดังนั้นถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทำนาได้สองฤดูแต่ก็ไม่มี ความจำเป็นที่ต้องนำข้าวไปขายเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินสด และ การที่ทำนาได้ฤดูเดียวจึงไม่ใช่เรื่องที่เดือดร้อนสำหรับชาวบ้านมากนัก

การทำนาแต่เดิมนั้น จะเป็นนาดำที่ใช้แรงงานของคนและสัตว์เป็นหลักกล่าวคือใช้แรงงานสัตว์ในการเตรียมดิน คราด ไถ ซึ่งส่วนมากจะเป็นความรับผิดชอบของผู้ชาย แต่บางครั้งผู้หญิงก็สามารถทำงานนี้ได้ด้วยเช่นกัน ในกรณีที่ครัวเรือนนั้นไม่มีแรงงานผู้ชายเพียงพอ สำหรับการปักดำ การดูแล รักษานั้น จะใช้แรงงานคนซึ่งทั้งหญิงและชายต่างมีส่วนช่วยกัน ซึ่งนอกจากเป็นแรงงานของคนในครัวเรือนแล้วยังได้แรงงานจากเพื่อนบ้านที่มาช่วยกันทำซึ่งชาวบ้านเรียกการช่วยงานกันแบบนี้ว่า “การเอาแรง” โดยเพื่อนบ้านจะช่วยกันทำนาของเจ้าหนึ่ง แล้วจากนั้นต้องไปทำนาของเพื่อนบ้านที่มาทำช่วยนาของตนภายหลังเพื่อเป็นการตอบแทน

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยซึ่งมีทั้งหมด 30 คนประกอบด้วยหญิง 15 คนและชาย อีก 15 คนซึ่งในจำนวนนี้ เป็นผู้ที่มิฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน และจากข้อมูลการเก็บข้อมูลในครัวเรือนนั้น พบว่ามีขั้นตอนหลายอย่างในการทำนาระดับตั้งแต่ช่วงของการเตรียมการไปถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งส่วนมากงานหลายอย่างเป็นงานที่ทำด้วยกันยกเว้นงานหนักเช่นงานคาตไถที่คนมักถือว่าเป็นงานผู้ชายที่ผู้ชายมักจะบอกว่าป็นงานที่ผู้หญิงทำไม่ได้ และ เป็นงานสำหรับผู้ชายเท่านั้น

ตาราง 2: สรุปการแบ่งการทำงานระหว่างเพศในการทำนา

ประเภทงาน	ผู้รับผิดชอบ	ทำแทนกันได้หรือไม่	เพราะอะไร
ไถ่ฟูลนา	หญิง ชาย		
เลือก และเตรียมเมล็ดพันธุ์	หญิง ชาย		
เตรียมดิน (คราด ไถ)	ชาย	ไม่ได้	งานหนักต้องใช้แรงเยอะ
หว่านกล้า (เมล็ดกล้า)	ชาย หญิง		
ถอนกล้า	หญิง ชาย		
หว่านกล้า	ชาย หญิง		
ดำนา	หญิงชาย		
ดายหญ้า	หญิง		
เอาน้ำเข้านา	ชาย		
ปักคันนา	ชาย		
เผื่อนา	ชาย		เป็นอันตรายต่อผู้หญิงที่ต้องไปเผื่อนา
เกี่ยวข้าว	หญิง ชาย		
ฟาดข้าว	ชาย หญิง		
ขนข้าวขึ้นเล้า	หญิงชาย		
เอาข้าวไปขาย	หญิง ชาย		

ที่มา การสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มทำนา 6 มิถุนายน 2548

จากตารางข้างบนจะเห็นชาวบ้านมักจะบอกว่าไม่มีการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชาย งานทุกอย่างทำได้ด้วยกันได้ทั้งหญิงและชาย นอกจากบางงานที่เป็นงานหนักและงานที่เห็นว่าอันตรายต่อผู้หญิง

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ในหมู่บ้านอย่างมีส่วนร่วมโดยการในกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะช่วงที่ผู้ศึกษาลงไปเก็บข้อมูลนั้น เป็นช่วงที่ชาวบ้านได้เริ่มต้นฤดูกาลผลิตทั้งนา และ ไร่ (ซึ่งชาวบ้านบอกว่าปีนี้การทำนาเริ่มช้ากว่าที่ผ่านมาเนื่องจากปีนี้ฝนตกช้า นาน้อย) ผู้ศึกษาจึงได้มีโอกาสเห็นการทำนาของชาวบ้านทั้งที่เห็นเมื่อเดินผ่านนาและได้ลงไปทำร่วมกับ

ชาวบ้านด้วย ซึ่งผู้ศึกษาพบว่าถึงแม้ว่าบางงานที่ถูกบอกว่าทำร่วมกันระหว่างหญิงชายนั้น เมื่อลงใบรายละเอียดของงานแล้วจะเห็นยังมีการแยกกันอยู่ระหว่างงานของผู้หญิงและงานของผู้ชายอย่างค่อนข้างชัดเจน

ในช่วงเวลาของการทำนา สิ่งที่พบเห็นเป็นประจำเมื่อผ่านไปในช่วงนาอยู่คือพบผู้ชายกับรถไถนาที่อยู่กลางทุ่งนาส่วนผู้หญิงจำนวนหนึ่งจะรวมตัวกันอยู่อีกมุมหนึ่งของนาเพื่อถอนกล้าแล้วนำมามัดเตรียมไว้สำหรับการดำนา หรือที่ชาวบ้าน เรียกว่า “การปลูกรนา” หรือถ้ามีผู้ชายก็จะเป็นผู้ชายวัยรุ่นที่เกาะกลุ่มอยู่กับผู้หญิงที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นเหมือนกัน ในวันที่ทำการปักดำจะมีเพื่อนบ้านมาช่วยกันหลายคน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนที่นี่หมู่บ้าน รวมทั้งหมู่บ้านอื่นๆ ในเมืองเพียงไม่นานแล้วที่ได้มีการช่วยเหลือทางด้านแรงงานเพื่อให้การดำนาเสร็จทันตามกำหนด

ในช่วงกลางเดือนมิถุนายน ผู้เขียนได้มีโอกาสไป “ปลูกรนา” กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นนาของรองนายบ้าน ในวันก่อนการปลูกรนา ป้าสา ซึ่งเป็นเมียนายบ้านจะชวนมาอยู่กับว่าจะเตรียมอาหารอย่างไร และ รอให้สามีกลับมาจากไปทำธุระเพื่อที่ให้พาไปตลาดเพื่อซื้อผักมาทำกับข้าวสำหรับการปลูกรนาในครั้งนี้ และในตอนเช้าทั้งป้าสา และ ลูกสาวต่างพากันตื่นเช้ากว่าปกติเพื่อนำข้าวและ เตรียมอาหารให้เพื่อนบ้านที่จะมาช่วยดำนา ซึ่งอาหารแม้จะไม่มากนักก็มีเพียงแกงเนื้อใส่ผักกาดที่ซื้อมาเมื่อวันก่อน และน้ำพริกเท่านั้น

นาที่จะไปปลูกในวันนั้นอยู่ห่างจากบ้านเจ้าของนาไปประมาณ 2 กิโลเมตร ในระหว่างการเดินทางไปในนั้นเจ้าของนาเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่าปีนี้การทำนาล้าช้ากว่าปีที่ผ่านมาเนื่องจากปีนี้ฝนตกช้าเป็นผลให้ปริมาณน้ำในฝายน้อยไปด้วยทำให้การส่งน้ำช้ากว่าปกติ นอกจากนั้นเมียของนายบ้านบอกว่าไม่แน่ใจว่าจะมีคนมาช่วยเยอะหรือไม่เพราะเพิ่งอยู่ในช่วงต้นของการปลูกรนา สมาชิกในบ้านยังไม่มีโอกาสไปช่วยคนอื่นถ้าหากไม่เสร็จในวันนี้ คงต้องจ้างให้คนมาทำในวันต่อไป

เมื่อไปถึงที่นาได้สักพักคนที่จะมาช่วยทำนาก็เริ่มทยอยมา และ ได้เริ่มปลูกรนากัน โดยที่ผู้หญิง และเด็กๆ จะเริ่มทำนา ที่ไถไว้แล้ว อีกสองสามคนจะไถนาในส่วนที่เหลือ และ ผู้ชาย อีกประมาณสี่ ห้าคนจะนำกล้าที่ถอนและมัดไว้แล้วไปวางไว้ในแต่ละจุดของนา (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหว่านกล้า) ผู้ศึกษาเองได้ไปช่วยถอนต้นกล้าและสังเกตเห็นว่าในจำนวนผู้ที่ถอนกล้าทั้งหมดเกือบสิบคนนั้น มีผู้ศึกษาคนเดียวที่เป็นผู้หญิงที่ถอนกล้าในกลุ่ม เมื่อสอบถามกับคนที่ถอนกล้าอยู่ด้วยกันว่าทำไมผู้หญิงถึงไม่มาถอนกล้าด้วยกัน ได้รับคำตอบว่าเพราะผู้หญิงดำนาได้ไวกว่าผู้หญิงจึงไปดำนากันหมดและให้ผู้ชายมาทำในตรงนี้จะเสร็จเร็วกว่าเพราะผู้ชายจะถอนกล้าได้กล้าเพื่อไปให้พวกผู้หญิงดำนาให้ทัน

ชาวบ้านจะพักจากการปลูกรนาประมาณเที่ยงวัน โดยที่ป้าสาและนางที่เป็นลูกสาวพร้อมกับเพื่อนหญิงของนาเองอีกสองสามคนจะช่วยเตรียมอาหารใส่จาน ส่วนผู้ชายถ้าจะมีมาช่วยบ้างก็

จะช่วยไปตัดพุ่มไม้เพื่อมารองนั่งในการกินอาหารเท่านั้น หลังจากกินอาหารเสร็จบางคนก็จะกลับไปก่อนเพื่อไปทำนากับเจ้าอื่นต่อไป ส่วนหนึ่งที่จะพักผ่อนและทำงานต่อซึ่งตอนบ่ายทุกคนจะไปดำนาค่วมกันหมดแล้วเพราะงานถอนต้นกล้าเสร็จแล้ว จะมีก็แต่ผู้ชาย สองสามคนที่เปลี่ยนกันไถนาที่เหลือ เพราะที่นาของป้าสาค่อนข้างกว้างและต้องจ้างคนมาดำนาในวันต่อไปดังนั้นจึงต้องไถนาให้เสร็จก่อน

เมื่อใกล้จะหมดเวลาการดำนาของวันนั้น นางได้พยายามจะลองไถนาแม้ว่าน้องชาย และพ่อของเธอจะยอมให้เธอลองทำดูแต่เพื่อนที่อยู่ที่นี่ทั้งหญิง และ ชายต่างหัวเราะกับสิ่งที่เธอพยายามทำ และ ต่างก็บอกให้เธอหยุดเพราะไม่ใช่งานของผู้หญิง “บ่อแม่นเชื่อที่ผู้หญิงจะเห็ดเวียกแนวนี” คำพูดที่ว่า “บ่อแม่นเชื่อ” เป็นภาษาท้องถิ่นของชาวเหนือของลาวโดยเฉพาะชาวไชยะบุรี และหลวงพระบาง ซึ่งมีความหมายว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ เมื่อพูดว่า “บ่อแม่นเชื่อ” หรือ “เชื่อมัน” หมายความว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ หรือ สิ่งที่ดีควรทำ และ ไม่ต้องถามเหตุผล เพราะเป็นสิ่งที่ทำกันมาแต่ปู่ย่าตายายแล้ว

หากเปรียบเทียบในข้อมูลจากการสนทนาในกลุ่มย่อย และ จากสิ่งที่ผู้ศึกษาได้พบเห็นแล้วจะพบว่าในการทำนานั้น มีบางงานที่ถูกสงวนไว้เป็นงานผู้ชายโดยเฉพาะ เช่นการไถนาที่ชาวบ้านบอกว่าเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานหนัก หลายงานที่ผู้หญิง และ ผู้ชายทำได้เหมือนกัน แต่ก็มีบางงานหรือ แม้แต่งานที่ทำได้ทั้งสองเพศอยู่ด้วยกันงานในการทำนาในช่วงของการดำนาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าการปลูกลานนั้นจะเป็นการทำงานร่วมกันทุกเพศทุกวัยที่ทำงานอยู่ในนั้นซึ่งส่วนมากในวันปลูกลานก็จะทำพร้อมกันกับการถอนกล้าและปลูกลานไปพร้อมกันในระหว่างการดำนาอยู่นั้น แม้ว่าทุกคนจะมาทำพร้อมกันแต่ก็มีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจน พวกผู้ชาย จะเป็นคนถอนกล้า มัดกล้า และ นำไปทิ้งไว้แต่ละจุดของนา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าการหว่านกล้า ส่วนผู้หญิงจะเริ่มดำนาไปก่อน ถึงแม้ว่าผู้ชายบางกลุ่มจะไปดำนาด้วยแต่งงานหว่านกล้า และถอนกล้านั้นเป็นงานของผู้ชาย (ยกเว้นผู้ศึกษาเองที่เป็นผู้หญิง) อย่างไรก็ตามมีการถอนกล้าไม่ใช่หน้าที่ที่ต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นที่เป็นคนทำ ถ้าผู้หญิงก็ทำ แต่เป็นในกรณีที่ว่าเป็นการทำในกลุ่มเพื่อนกลุ่มเล็ก และ เป็นวันก่อนหน้าวันดำนา (เมื่อผู้หญิงผู้ชายอยู่ด้วยกัน ผู้ชายต้องเป็นคนทำงานหนัก) ถ้าถามว่าการแบ่งงานในลักษณะเช่นนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ หรือมีลักษณะพิเศษอย่างไร เมื่อเทียบกับคำตอบของพ่อเฒ่าใหญ่ กับผู้หญิงวัยกลางคนที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปในเบื้องต้นก็คงสรุปได้ว่าไม่มีความแตกต่างจากเดิมกล่าวคือผู้ชายถูกคาดหวังว่าต้องทำงานหนักในขณะที่ผู้หญิงต้องทำงานที่ละเอียดอ่อน ในขณะเดียวกันผู้หญิงผู้หญิงนอกจากต้องรับผิดชอบในส่วนของการทำงานที่เป็นงานต้องเตรียมอาหารให้คนที่มาทำนาด้วยซึ่งการเตรียมอาหารนี้ไม่เฉพาะแต่การเตรียมในส่วนที่เป็นในวันที่ต้องทำนากันหลายคนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงทำให้สมาชิกในครัวเรือนในช่วงการเตรียมการอื่นๆ

หลายครั้งที่ผู้ศึกษาดังกล่าวถามต่อคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายว่าฝ่ายน้ำตานนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในหมู่บ้านคำตอบแรกที่ได้ยินคือ

“การมีฝายน้ำตานทำให้สามารถทำนาได้สองฤดู ไม่ต้องรอน้ำฟ้า”

แต่เมื่อถามว่าการทำนาหลังจากมีฝายน้ำตานนั้นมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการแบ่งงานกันทำอะไรคำตอบที่ได้กลับมากลับไม่ใช่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชายทำงานมากขึ้นหรือน้อยลง แต่คำตอบที่ได้คือมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการทำนา

ตอนนี้ไม่มีบ้านไหนที่ใช้แรงงานสัตว์ อย่าง วัว ควาย เพื่อการไถนา แล้ว แม้จะเห็นอุปกรณ์ดังกล่าวอยู่บางบ้านก็ตาม วัว ควายที่เลี้ยงไว้จะไว้แค่เพื่อเอาลูกและจะขายเมื่อจำเป็นต้องใช้เงินเท่านั้น วัว ควายจึงเป็นเหมือนทรัพย์สินที่มีค่าทางเรื่องของการเงินเท่านั้นแต่ไม่ได้ถูกมองเป็นเครื่องมือของการผลิตเหมือนเมื่อก่อน เพราะขั้นตอนของการเตรียมดินทั้งหมดจะเป็นการใช้รถไถนาแทนหมดครบถ้วนไหนที่ไม่มีรถไถจะขอยืม (เช่า) โดยจะจ่ายค่าน้ำมันให้ และ อาจจ่ายเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยให้กับเจ้าของนา และการเข้ามาของรถไถ ทำให้การแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายนั้นชัดเจนขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามานั้นจำกัดอยู่ในวงผู้ชายเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานสัตว์มาเป็นแรงงานเครื่องจักรแทนนั้น จึงไม่ใช่แค่เป็นการทำให้งานของผู้ชายง่ายขึ้นแต่ยังเป็นการตอกย้ำทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้น โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หญิงเช่นครอบครัวของไลซึ่งได้เล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่าถึงแม้เธอจะมีลูกชายคนโตจะสามารถทำหน้าที่ในการควบคุมรถไถนาได้แต่ในฐานะหัวหน้าครอบครัวเธอต้องเป็นผู้ไปเจรจาในการขอเช่ารถไถนา และรวมทั้งการเจรจาค่าเช่าด้วย

ผู้ศึกษา: เอือนของป้าบ่อมีรถไถยามไถนาเฮ็ดแนวใด

กะไปยืมเอือนเพื่อนทางฟ้นมาให้ลูกชายเฮ็ด

ผู้ศึกษา: แล้วต้องจ่ายเงินให้เพื่อนหลายบ่อ

เพื่อนกะได้ค่าน้ำมันเพื่อนเว้ามาเท่าใดเฮากะให้เพื่อนไปกะบ่อสู่ว่าเท่าใด เพื่อนเว้ามาเท่าใดกะให้เพื่อนไปเท่านั้นให้ลูกชายไปซื้อน้ำมันกะบ่อไป

สำหรับครัวเรือนที่ไม่มีแรงงานผู้ชายในครัวเรือนอาจต้องอาศัยผู้ชายที่เป็นเจ้าของรถมาไถนา ซึ่งถ้าให้เจ้าของรถไปไถนาให้ก็จะคิดราคาเพิ่ม เช่นในกรณีของ วอนซึ่งสามีประจำการอยู่ที่ค่ายทหาร และ บางครั้งไม่สามารถกลับบ้านได้ ต้องใช้วิธีการจ้างเจ้าของรถมาทำให้ซึ่งเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัวมากขึ้นด้วย

นอกจากผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายในการไถนาซึ่งเกี่ยวข้องกับรถไถนาโดยตรงแล้ว(ซึ่งในการใช้แรงงานสัตว์นั้น ถึงแม้ว่าการไถนาจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายแต่บางครั้งผู้หญิงก็สามารถทำได้ในกรณีที่ขาดแรงงานผู้ชาย) แต่ผู้หญิงยังต้องพึ่งพาผู้ชายในอีกหลายอย่างเนื่องจากคุณสมบัติพิเศษของรถไถทำให้รถไถกลายเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์หลายอย่างในการดำรงชีวิตในหมู่บ้าน เช่น เมื่อมีรถไถ สามารถปรับเปลี่ยนเป็นพาหนะในการเดินทางได้ นอกจากนั้นยังสามารถดัดแปลงเป็นเครื่องปั่นไฟ หรือแม้แต่เครื่องสีข้าวก็ได้อีกด้วย ดังนั้นผู้ที่มีเครื่องจักรชนิดนี้และสามารถควบคุมการจะมีอำนาจในการต่อรองและเข้าถึงทรัพยากรอย่างอื่นอีกต่อไปและผู้ที่ไม่ได้มีต้องได้มาพึ่งพาคนที่มิเช่นการไถนา การเดินทางออกไปนอกหมู่บ้าน หรือแม้แต่การต่อไฟและเมื่อมีแต่ผู้ชายที่สามารถเข้าถึงควบคุมสิ่งนี้ได้จึงหมายความว่าผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายซึ่งไม่ใช่แค่การทำนาเท่านั้นแต่ยังหมายถึงกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับ “รถไถนา” นี้ด้วย

ดังนั้นนอกจากผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องพึ่งพาผู้ชายครอบครัวอื่น ผู้หญิงหลายคนอาศัยรถไถนาของเพื่อนบ้านเพื่อนำพืชผักที่ปลูกในฤดูแล้งไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำที่อยู่ห่างไปจากหมู่บ้านประมาณ 7 กิโลเมตร หรือที่มีร้านขายของเล็กน้อยก็จะอาศัยรถไถของคนในบ้านไปซื้อของเข้าร้าน หรือคนที่ต้องการซื้อข้าวของเข้าบ้าน ถ้าวันไหนไม่มีรถไถก็ต้องเดินทางไปทางเข้าเพื่อรอรถโดยสารประจำทาง ซึ่งการเดินทางโดยรถไถนานั้นถึงแม้ว่าจะช้ากว่า แต่ก็ไม่ต้องเดินทางมาถนนใหญ่และไม่ต้องรอนาน เมื่อเทียบกันแล้วการเดินทางไปกับรถไถนาของเพื่อนบ้านก็เป็นทางเลือกที่สะดวกสบายกว่า

“เวลาไปตลาดก็จะอาศัยรถในบ้านที่เพื่อนออกไป ต้องเที่ยวถามว่าไฟจะออกไปทางใด เขาก็ไปนำเพื่อนถ้ามีมือใครบ่อมีรถออกไปบางที่ก็อาจจะเอารถถีบไปกะเมื่อยแน่เฮือนเฮาบ่อมีรถจักรคือเพื่อน”

(เสด 23 สิงหาคม 2548)

ข. ทรัพยากรน้ำ: การแย่งน้ำในการทำนา

ถึงแม้ว่าโครงการฝายน้ำตาดมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกในโครงการที่หนึ่งคือต้องการลดความขัดแย้งในการใช้น้ำ และในรายงานของโครงการที่เตรียมเพื่อประกอบการประชุมสามฝ่ายจะกล่าวอย่างชัดเจนว่าหลังจากการปรับปรุงสมาคมผู้ใช้น้ำแล้วความขัดแย้งในการแย่งลดน้อยลง แต่ในความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งในการแย่งน้ำยังคงมีให้เห็นในรูปแบบที่เปลี่ยนไป ทั้งในส่วนที่เป็นระหว่างชาวบ้านกับรัฐว่าด้วยรูปแบบของสมาคม ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านโดยเฉพาะในช่วงหลังน้ำสำหรับการทำนายน้อยลง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าการลดลงของน้ำเกิดมาจาก

ความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการตัดไม้ทำลายป่าทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาลและไม่มีน้ำมากพอ โดยผู้ที่โดนกล่าวโทษจะคือชาวบ้านที่อยู่ต้นน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

ความขัดแย้งส่วนมากเกิดขึ้นกับนาที่อยู่ท้ายเหมืองซึ่งโดยธรรมชาติแล้วจะเป็นกลุ่มที่ได้รับการปันน้ำชาที่สุด และบ่อยครั้งขาดแคลนน้ำ ความขาดแคลนน้ำ บางครั้งนำมาซึ่งการลักน้ำ โดยการแอบไปทำทางระบายน้ำมาใส่เนาของตัวเอง ถ้าในกรณีความขัดแย้งเพียงเล็กน้อยทั้งสองฝ่ายอาจไกล่เกลี่ยกันเองได้ แต่ถ้าหากในกรณีความขัดแย้งนั้นรุนแรงมากจะให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ตัดสินตามกฎหมายของสมาคมซึ่งกฎดังกล่าวถูกร่างมาโดยผู้ชายที่มีอำนาจ

นอกจากความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้ชายแล้วยังมีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและรัฐซึ่งตรงนี้ ผู้หญิงมักจะถูกดึงเข้ามาเพื่อจัดการความขัดแย้งและลดความตึงเครียด เช่น เมื่อมีการประชุมเรื่องของสมาคมซึ่งเจ้าหน้าที่เมืองเข้าร่วมด้วย และได้เรียกครอบครัวที่ไม่ทำความสะดวกเหมืองตามระเบียบของสมาคม ผู้หญิงได้เข้าร่วมประชุมแทนผู้ชายและได้ถามไม่รู้ในเรื่องกฎดังกล่าวทำให้เจ้าหน้าที่ได้อนุโลมไม่ลงโทษครอบครัวดังกล่าว ซึ่งหากมองจากอีกมุมหนึ่งคือผู้หญิงเป็นคนแบกรับผิด ในขณะที่ประโยชน์ที่ได้จากการแทรกกฎระเบียบนั้นจะเป็นประโยชน์ที่ตกต่อผู้ชายโดยตรง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบตารางการแบ่งงานกันทำและการสังเกตการณ์การทำงานจริงที่ผู้ศึกษาได้ไปมีส่วนร่วมกัน จะเห็นว่าแม้บางงานที่ถูกมองว่าเป็นงานที่ทำได้ทั้งสองคน หรือ ทำร่วมกันได้ ก็ยังมีการแบ่งว่าช่วงไหนที่ต้องแยกกันทำ ช่วงไหนที่จะทำร่วมกัน และในระหว่างการทำงานนั้นยังเห็นการแบ่งงานกันทำเช่น ในการขั้นตอนที่เรียกว่า “การปลูกนา” นั้น ซึ่งเป็นขั้นตอนรวมทั้งการถอนกล้าและดำนาไปพร้อมกันนั้นในความเป็นจริงแล้วก็มีการแบ่งงานกันอยู่ด้วย ซึ่งอาจจะชี้ให้เห็นได้ว่า การแบ่งงานกันทำในอุดมคติและการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศภาวะที่เกิดขึ้นจริงนั้นไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกัน ชาวบ้านมีอุดมคติที่ว่าการทำงานกันทำระหว่างเพศเป็นสิ่งที่ไม่เกิดขึ้นและคนมีความสมานฉันท์และช่วยกันในการทำงาน ในขณะที่ความเป็นจริงแล้วมีการแบ่งงานกันทำและให้ค่างานที่เป็นงานของผู้ชายมากกว่างานของผู้หญิง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก เช่น การนำเข้าเทคโนโลยียังส่งผลกระทบต่อภาระการกระจายทรัพยากรและการจัดการแบ่งงานกันทำใหม่ระหว่างเพศด้วย

ค. การทำไร่: ภาระของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้นและอำนาจต่อรองที่หายไป

จากการสำรวจครัวเรือน ครอบครัวที่ยังมีอาชีพทำไร่อยู่ทั้งหมดเกือบร้อยละ 70 ของครอบครัวที่เพิ่งย้ายถิ่นมาจากบ้านห้วยสิน อย่างไรก็ตามหลายครัวเรือนแม้ว่าจะไม่ได้ทำไร่แล้วแต่ก็มีประสบการณ์การทำไร่และยังช่วยเพื่อนบ้านทำไร่ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนแรงงานกันอยู่

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในการแบ่งงานกันทำในระหว่างการทำงานร่วมกันระหว่างการทำไร่ก็ยังคงมีอยู่ด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนของการทำไร่จะเริ่มขึ้นโดยการตัดโค่นต้นไม้ในพื้นที่ที่จะทำการเพาะปลูก แล้วเผาเพื่อเตรียมดินโดยหน้าที่นี้เป็นของผู้ชาย ซึ่งจะทำในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนหลังจากการโค่นต้นไม้ และเผาต้นไม้แล้วจะมีการทิ้งระยะห่างไว้ช่วงหนึ่ง ซึ่งในช่วงที่รอนี้เองจะเป็นอีกช่วงหนึ่งที่ผู้หญิงจะได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวโดยการหาเห็ดเห็ดที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น ไม่ว่าจะเป็น ผักชนิดต่างๆ ที่จะมีเฉพาะในดินที่มีการเผาไร่ใหม่เท่านั้น หรือเห็ดที่จะเกิดขึ้นตามซากของต้นไม้ที่เผา เช่น เห็ดเหาะ ฯลฯ เมื่อฝนเริ่มตกประมาณเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน จะเป็นขั้นตอนของการหยอดเมล็ดพันธุ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกขั้นตอนนี้ว่า “การปลูกไร่” ซึ่งจะเป็นการทำร่วมกันระหว่างชายหญิง เมื่อหยอดเมล็ดพันธุ์เสร็จ ก็รอให้ฝนตกและปล่อยให้ต้นข้าวเติบโต โดยในระยะเวลาดังกล่าวจะมีการถอนหญ้าเป็นครั้งคราวเพื่อไม่ให้มีสิ่งรบกวนต้นข้าว โดยส่วนมากแล้วจะถอนหญ้าทั้งหมดสองครั้ง โดยครั้งที่หนึ่ง คือสองอาทิตย์หลังการหยอดเมล็ดพันธุ์ และ ครั้งที่สองคืออีกสองอาทิตย์หลังจากการถอนหญ้าครั้งที่หนึ่ง โดยถ้าหากพื้นที่ไหนที่ดินไม่ดีมากมีหญ้าขึ้นบ่อยก็ต้องได้ทำมากขึ้น หน้าที่ของการถอนหญ้านั้นเป็นหน้าที่ของผู้หญิงนอกจากนั้นผู้หญิงบางคนยังรับจ้างถอนหญ้าให้ไร่ของคนอื่นโดยเฉพาะไร่ของลาวสูง หรือ ของชนเผ่าม้งอีกด้วย หลังจากนั้นก็รอจนถึงเวลาในการเก็บเกี่ยวซึ่งจะเป็นอีกครั้งที่ชาวบ้านจะช่วยกันทำระหว่างหญิงชาย และ เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานกันและยังถือว่าเป็นโอกาสสุดท้ายในการตอบแทนแรงงานของเพื่อนบ้านอีกด้วย

ช่วงของการหยอดเมล็ดพันธุ์จะทำก่อนการ “ปลูกนา” เล็กน้อย ในช่วงของการ “ปลูกไร่” ภาพที่เห็นเป็นประจำมักจะเป็นภาพของกลุ่มคนที่มุ่งหน้าไปทางบริเวณท้ายบ้านที่ติดกับคลองเหมืองใหญ่ซึ่งเป็นทางไปไร่ของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน โดยกลุ่มคนที่ไปนั้นส่วนมากจะมีประมาณ 10-15 คน

ผู้ศึกษาเองก็ได้มีโอกาสร่วมในการปลูกไร่ที่อยู่ใน “ภู่งหมี่” ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก โดยใช้เวลาเดินทางจากหมู่บ้านไปหาไร่นั้นประมาณ 30 นาที การไปในครั้งนี้ผู้ศึกษาไม่ได้รู้จักกับเจ้าของไร่ แต่เป็นผู้ที่ถูกมอบหมายให้ดูแลผู้ศึกษาตั้งแต่แรก การที่ผู้ศึกษาต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษนี้ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกว่าชาวบ้านเองก็ไม่ได้มีความไว้วางใจในตัวผู้ศึกษาเลย ผู้ศึกษาถูกปฏิบัติเหมือนเป็นคนของรัฐที่เข้ามาหาข้อมูลหมู่บ้าน ดังนั้นบางครั้งสิ่งที่ชาวบ้านพูดกับผู้ศึกษามักจะเป็นข้อมูลที่ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วว่าการพูดนั้นจะทำให้ภาพพจน์ของหมู่บ้านดูดี

เมื่อมาถึงไร่ผู้คนจะพักระยะหนึ่งแล้วก็เริ่มการ “ปลูกไร่” ในขั้นตอนการหยอดเมล็ดพันธุ์ หรือ “การปลูกไร่” นั้นถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงที่ทำงานร่วมกันทั้งหญิงและชายก็ตาม แต่ใน

รายละเอียดของงานงานนั้นจะมีการแบ่งกันอย่างชัดเจนระหว่างหญิงชายโดยผู้ชายนั้นจะเป็นฝ่ายทำหลุมโดยการไถไม่แหลมเสียบลงไปดิน ส่วนผู้หญิงจะหยอดเมล็ดพันธุ์ลงในหลุม จากการสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มผู้ทำไร่ และ จากการพูดคุยในระหว่างการทำงานนั้น ชาวบ้านเห็นว่าการทำหลุมนั้น ถือว่าเป็นงานที่หนักกว่าและเป็นงานที่ผู้หญิงทำไม่ได้เพราะผู้หญิงไม่มีแรงพอที่จะทำ ก็มีบางครั้งที่ผู้หญิงเองบอกว่าความจริงแล้วงานการไถเมล็ดข้าวลงหลุมต่างหากเป็นงานที่หนักกว่าเพราะงานดังกล่าวต้องเที่ยวแกมยทำให้เหนื่อยเช่นกัน

มีช่วงหนึ่งในขณะที่ทำไร่อยู่ อีกฝากหนึ่งของภูเขาซึ่งเป็นไร่ของอีกเจ้าหนึ่ง มีผู้หญิงคนหนึ่งที่ทำไร่ทำนาที่ทำหลุมซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้ชายคนหนึ่งพูดคุยกับผู้ชายคนหนึ่งในการทำงานที่ว่าเป็นเรื่องที่ประหลาดมากที่ผู้หญิงคนนั้นพยายามทำหน้าที่เหมือนผู้ชายและผู้ชายอีกคนหนึ่งก็ตอบกับทำงานที่ว่าที่ผู้หญิงคนนั้นทำได้เพราะว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้หญิงที่ประหลาดไม่ใช่ผู้หญิงธรรมดาทั่วไป

ชายคนที่หนึ่ง: อยู่ทางนั้นแม่นผู้ยั้งหวาหันสักข้าวไฮ้อยู่หัน

ชายคนที่สอง: แม่นหัน แหละ สาวจัน ผีบ้านหั้นเค้ผู้ชายเขาหน้อยติไฮ่ฝากนั้นนะ

ชายคนที่หนึ่ง: บ่อเป็นเรื่องดีให้ผู้ยั้งเฮ็ด เวียกผู้ชาย มันบ่อแม่นเชื่อมั่น

ชายคนที่สอง: กะสาวผีบ้านนั้นหากมกเฮ็ดแนวบ่อแม่นเชื่อมั่น คือตอนนั้นกะเห็นมันไปชนไม้ค้อกับผู้ชาย

ในวันนั้นเนื่องจากไร่ที่ไม่มีพื้นที่ไม่มากนักและมีคนมาช่วยมากพอสมควรการปลูกไร่จึงสำเร็จเพียงระยะเวลาครึ่งวันหลังจากเสร็จจากการปลูกไร่แล้ว แรงงานบางส่วนที่ไม่รีบไปทำธุระอย่างอื่นก็จะกินข้าวกลางวันกับเจ้าของไร่ที่มีเตียงปลายนาที่ใกล้กับไร่ตนเอง ซึ่งอาหารที่นำมาเลี้ยงนั้นเป็นอาหารแบบง่าย ๆ ไม่ได้มีมากเหมือนกับตอนที่ไปปลูกนา คือจะมีแค่หมกหน่อไม้ กับน้ำพริก และ ข้าวเหนียวเท่านั้น ซึ่งพวกเราพากินข้าวกลางวันในสวนกลางนาที่ใกล้กับไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวนอกจากจะเป็นที่ตั้งของเตียงนาแล้วยังปลูกพืชหลายอย่างที่สามารรถเก็บมาใช้ประกอบอาหารง่าย เช่น พริก ตะไคร้ ใบมะกรูด ยอดฟักทอง

ในระหว่างที่พักผ่อนหลังจากมือเที่ยงผู้หญิงบางคนก็จะนำเอาผ้าที่รับมาจากหมู่บ้านอื่นออกมาปักด้วย ในระหว่างที่พักผ่อนนี้ผู้ศึกษาได้พูดคุยกับเจ้าของไร่ทั้งสองสามีภรรยาเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน

ผู้ศึกษา: ตามปกติแล้วพวกเขาไปช่วยปลูกไฮ่ ปลูกน่านาไหมแน

เจ้าของนา(ช): ไปหมดถ้าสู้ก็ไปโลด แต่เขาจะต้องเที่ยวถามเอาว่าผู้ใดเฮ็ดมือใด ถ้าบ่อออกกันบางเพื่อมีเคียด (โกรธ) โลดได้ถ้าบ่อออกกัน

ผู้ศึกษา: เป็นหยังจั้งเคียด

เจ้าของนา(ญ): เพราะว่าเธอจะอยากไปช่วยเพื่อน สอดที่ของเธอจะได้มีคนมาช่วย

ผู้ศึกษา: ชั้นเฮ็ดนากับเฮ็ดไรรี่แทนกันได้อ้อ

เจ้าของนา(ญ): กะได้พอแต่ว่า มื้อ กับ คาบเท่ากัน บ่อได้ตีว่าเฮ็ดนาหรือเฮ็ดไฮ่ คั้นเพื่อนมาช่วยหนึ่งมือเฮอะจะไปช่วยเพื่อนหนึ่งมือ ถ้าเฮไปช่วยเพื่อนหนึ่งคาบเพื่อนกามาช่วยเฮาหนึ่งคาบคือกัน

ผู้ศึกษา: ถ้ามีคนเฮาฮู้เฮ็ดมือเดียวกันเคเฮ็ดแนวใด

เจ้าของนา(ญ): กะต้องเบิ่งก่อน คั้นเพื่อนเคยมาเฮ็ดช้อยเฮอะต้องไปช่วยเพื่อน บางทีคั้นบ่อทันกะต้องโอะ (รอ)ไว้ก่อน แล้วจึงไปตอบแสงเพื่อน ยามเกี่ยวข้าว

ผู้ศึกษา: ถ้ายังบ่อหมด กะต้องถ้าไปต่อไปหา

เจ้าของนา(ช): แม่นแล้วเฮต้องตอบแสงเพื่อนให้หมด แต่ส่วนหลายกะบ่อถึงขั้นนั้นดอก ส่วนหลายกะตอบหมด แต่ยามปลูกพีแล้ว สอดยามเกี่ยวข้าวกะเริ่ม เอาแสงกันใหม่

ผู้ศึกษา: แล้วคั้นเพื่อนเฮ็ดก่อนเฮามีคนเฮาฮู้จักเฮ็ดพร้อมกันเฮาเลือกแนวใดว่าจะไปหาไฟก่อน

เจ้าของนา(ช): กาส่วนหลายเฮากาไปเฮือนพี่น้องเฮาก่อน ต่อมากาคันบ้านใกล้กัน

ผู้ศึกษา: พี่น้องนี้ส่วนหลายพี่น้องทางอ้าย หรือ ทางเอี้ย

เจ้าของนา(ช): ส่วนหลายคั้นให้เลือกไฟก่อนกาทางเอี้ยเพื่อนพื้นหละก่อน

หลังจากการสนทนา ผู้ศึกษาได้กลับหมู่บ้านกับชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง ในระหว่างกลับก็มีชาวบ้านอีกหลายกลุ่มที่กลับมาจากการทำไร่เหมือนกันชาวบ้านที่มาด้วยกันเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า ส่วนมากการปลูกไร่ ถ้าเป็นพื้นที่ใกล้หมู่บ้านจะไม่ใช้เวลานานนักเนื่องจากเนื้อที่ในการปลูกไร่นั้นมีไม่มากนัก แต่ถ้าเป็นไร่ที่อยู่ไกลออกไปอาจใช้เวลาเป็นวันเนื่องจากต้องใช้เวลาการเดินทางเป็นเวลานาน

ส่วนมากที่ไกลออกไปเป็นเพราะในพื้นที่ของหมู่บ้านในช่วงนี้ มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำไร่น้อยลงทำให้ไม่สามารถทำไร่ในพื้นที่ใกล้หมู่บ้านได้

ผู้ศึกษาได้ถามต่อการทำไร่ มีงานอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้างคำตอบที่ได้รับคือในด้านของงานที่ต้องรับผิดชอบ ไม่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของรายละเอียดของงาน และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำไร่ แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือแนวคิดด้วยเรื่องการทำไร่ อาชีพทำไร่ถูกตีตราประทับโดยรัฐว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่า ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การทำไร่ถูกมองในแง่ลบ ทำให้อาชีพทำไร่มีน้อยลง สะท้อนได้จากคำกล่าวของชาวบ้านคนหนึ่งว่า “การเฮ็ดไรรี่มันบ่ดีทางรัฐเพิ่นกะแนะนำให้เฮ็ดนามันดีกว่า ไทบ้านเฮาเขาก็เปลี่ยนมาเฮ็ดนากันหลายจิ้น”

ตาราง 3: การแบ่งงานกันทำทางเพศของการทำไร่

ประเภทงาน	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
ไถ่ฟูลนา	หญิง ชาย	
เลือก และเตรียมเมล็ดพันธุ์	หญิง	
ถาง เผาไร่	ชาย	งานหนักต้องใช้แรงเยอะ
ทำหลุม	ชาย หญิง	
หยอดเมล็ดพันธุ์	หญิง ชาย	
เสียบหญ้า	หญิง	
เฝ้าไร่	ชาย หญิง	ส่วนมากผู้หญิงจะเฝ้าเฉพาะกลางวัน
เกี่ยวข้าว	หญิง ชาย	
ฟาดข้าว	ชาย หญิง	
ขนข้าวลงมา	หญิงชาย	
เอาข้าวไปขาย	หญิง	

ที่มา การสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มเฮ็ดไร่ 6 มิถุนายน 2548

ทั้งจากการตารางการแบ่งงานกันทำที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย และการเก็บข้อมูลในครัวเรือนและการสังเกตการอย่างมีส่วนร่วมของตัวผู้ศึกษาเอง จะเห็นได้ว่าการแบ่งงานกันทำในการ “ปลูกไร่” ถึงแม้จะมีการแบ่งงานชัดเจนระหว่าง ผู้หญิง และ ผู้ชายในบางประเภทที่มีเฉพาะเพศใดเพศหนึ่งทำเท่านั้นแต่การแบ่งงานนั้นเป็นไปในแบบที่พึ่งพาอาศัยระหว่างหญิง และ ชายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ เช่นงานในการเตรียมที่ทำรไ้นั้นจะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นทำ เพราะถือเป็นงานหนัก และการเลือกที่ในการทำนั้นก็มีทั้งการตัดสินใจของผู้ชายเอง และ ตัดสินใจร่วมกันระหว่างหญิงชาย การเลือกเมล็ดพันธุ์ และถอนหญ้าที่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงก็มีส่วนสำคัญในการทำไร่เช่นกัน เพราะการที่ผลผลิตจะได้มากน้อยหรือไม่ขึ้น นอกจากอาศัยดินฟ้าอากาศแล้วยังขึ้นอยู่กับเมล็ดพันธุ์ และการดูแลรักษาอีกด้วย

แม้ว่ากรณีของผู้หญิงในไร่อีกฝักหนึ่งนั้นดูเหมือนจะมีความยืดหยุ่นในเรื่องของการจัดสรรแรงงานระหว่างหญิงชาย แต่กรณีของผู้หญิงมาทำงานแบบผู้ชายก็ต่อเมื่อขาดแรงงานเท่านั้น แม้การที่ผู้หญิงมาทำงานยังไม่ได้ถูกยอมรับจากผู้ชายก็ตาม แต่การที่การทำไร่ไม่ได้มีเทคโนโลยีที่

สลับซับซ้อน ทำให้การใช้แรงงานผู้หญิงแทนแรงงานผู้ชายในบางช่วงยังเป็นเรื่องที่เป็นไปได้และมีความยืดหยุ่นมากกว่า อย่างไรก็ตามก็ดี กลไกกำกับการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายในการผลิตข้าวไร่ยังคงอยู่ เช่น ผู้ชายทั้งสองคนที่พูดถึงผู้หญิงที่ทำงานแบบผู้ชายในเชิงที่ถูกต้อง เช่น การใช้คำว่า “ผีบ้า” หรือ คำว่า “บ่อแม่นเชื้อ” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่ควรทำ ดังนั้นการเปลี่ยนบทบาทชั่วคราวของผู้หญิงนั้นยังไม่ได้เป็นการยอมรับจากบุคคลทั่วไป

การแบ่งงานกันทำในรูปแบบของการทำไร่อาจจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะไม่ได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงวิธีการผลิตข้าวไร่แต่อย่างใด แต่ความพยายามในการปรับเปลี่ยนแนวอุดมการณ์ว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติที่จำกัดหรือจัดสรรทรัพยากรที่ดินใหม่ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะคนที่ต้องพึ่งพาการผลิตข้าวไร่

นโยบายอย่างหนึ่งที่น่าผลกระทบมาสู่ความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการผลิตของการทำไร่ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายเปลี่ยนไปด้วยนั้น คือนโยบาย “การมอบดิน – มอบป่า” ที่เข้ามาในแขวงไซยะบูลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บ้านหวนาพร้อมกันกับการอพยพชาวห้วยสินมาจากที่ตั้งเดิมดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 นโยบายที่เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐต้องการส่งเสริมให้มีการผลิตให้เป็นสินค้ามากขึ้น โดยนโยบายดังกล่าวได้เข้ามาทำการจัดสรรที่ดินใหม่โดยได้มีการกำหนดประเภทของดิน ที่ชาวบ้านเข้าถึงได้ และ ไม่ได้ ในส่วนของที่ดินที่ชาวบ้านซึ่งได้นั้นได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าบุกเบิกที่ดินและ ออกเอกสารเพื่อยืนยันการมีกรรมสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ โดยจำนวนที่แต่ละบ้านจะได้ทำไ้ร่นั้นขึ้นอยู่กับจำนวนแรงงานในครัวเรือน และ วัตถุประสงค์ของการใช้ที่ดิน เช่น ปลูกพืชอุตสาหกรรมก็จะได้มากกว่าการปลูกข้าว (กรมโฆษณาและเผยแพร่กฎหมาย, 2002) ดังนั้นจึงมีแค่ครอบครัวที่มีทรัพยากรทางด้านอื่นอยู่แล้ว เช่น แรงงาน เงิน เท่านั้นที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากการจัดสรรทรัพยากรใหม่นี้ได้

เมื่อมีการจัดสรรที่ดินใหม่ทำให้เนื้อที่ป่าลดลง การทำไร่จึงไม่สามารถทำได้อย่างเสรีหรือใช้ระบบเดิมได้ ถ้าต้องการจะขยายเนื้อที่การทำไร่ ต้องได้ขออนุญาตจากองค์กรจัดตั้งบ้าน ซึ่งประกอบด้วย ป่าไม้บ้านและนายบ้านก่อนว่าพื้นที่นั้นเหมาะสมจะให้ทำไร่หรือไม่ ทำให้ ชาวบ้านมีทางเลือกน้อยลงในการหาที่ทำกิน การทำข้าวไร่ ไม่ได้เป็นเพียงการทำเพื่อให้ได้ข้าว แต่สำหรับผู้หญิง ผู้ที่ต้องดูแลความเป็นอยู่ของครัวเรือนแล้ว การทำข้าวไร่หมายถึงความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรอื่นๆ ที่ติดอยู่กับไร่ เพื่อนำมาใช้เป็นอาหารและการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน การบีบบังคับโดยใช้วาทกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติของรัฐ ในด้านหนึ่งคือการกีดกันไม่ให้ผู้หญิงเข้าถึงแหล่งอาหารสำหรับครัวเรือน

ขั้นตอนการขออนุญาตทำกินซึ่งปัจจุบันเป็นเรื่องที่ผูกขาดโดยหัวหน้าครัวเรือนและเจ้าหน้าที่ กลายเป็นเรื่องที่ยู่ยากหรือเป็นไปได้สำหรับผู้หญิง ผู้หญิงจะต้องเสียสิทธิในการทำ

กินในพื้นที่ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวที่เป็นผู้หญิง หรือชาวบ้านห้วยสินเองที่ไม่มี ความคุ้นเคยกับการติดต่อราชการ เนื่องการจะทำให้มันต้องได้ขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงทำ ให้ผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องเสียเปรียบ เพราะไม่สามารถบริการต่างๆ ที่ จัดหาไว้โดยรัฐได้ และ ผู้หญิงบางคนเองอาจไม่รู้ระเบียบจึงทำให้บางครั้งต้องฝ่าฝืนกฎระเบียบ

ลานซึ่งเป็นผู้หญิงวัยกลางคนและได้กลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัวมาได้ 10 กว่าปีแล้ว หลังจากที่มีสามีเสียชีวิต ในช่วงที่มีการใช้นโยบายการมอบดินมอบป่าใหม่นั้น ลานไม่ได้ไปทำ การบุกเบิกจองที่นาเหมือนครอบครัวอื่นเพราะไม่มีแรงงานพอ เพราะตอนนั้นลูกยังเล็ก ตอนนี้อยู่ที่ ไหนที่ต้องการทำไร่ เธอจะให้ลูกชายเป็นฝ่ายไปทำเรื่องขออนุญาตทำนาเนื่องจากตัวเองไม่ค่อย เข้าใจขั้นตอนมากเท่าไรและอีกอย่างเธอมองว่าให้ผู้ชายคุยกันรู้เรื่องกว่า

ในขณะที่วันซึ่งถึงแม้ว่าในสามโนครัวไม่ใช่หัวหน้าครอบครัวแต่เธอก็ดูแลงานงาน ส่วนใหญ่ในบ้านเนื่องจากสามีเป็นทหารเพิ่งปลดประจำการมาไม่นาน อีกทั้งสามียังเป็นคนบ้านอื่น จึงไม่ค่อยรู้จักกับคนในหมู่บ้านมากนัก วอนเล่าให้ฟังว่าส่วนมากแล้วเธอไม่ค่อยได้รับอนุญาตให้ ทำไร่เพราะเธอมีที่นาอยู่แล้ว จึงไม่ตรงตามเงื่อนไขที่จะได้รับการอนุญาตในการทำไร่ แต่เธอก็ รู้สึกว่าบางครอบครัวที่มีที่นาเหมือนกันบางครั้งก็ได้รับอนุญาตให้ทำไร่ได้ ดังนั้นทางออกของวัน เมื่อต้องการหารายได้เพิ่มเข้าครอบครัวจึงเป็นการรับจ้างทำงานต่างๆ ที่เข้ามาใหม่ในหมู่บ้านไม่ว่า จะเป็น การปักผ้า การขนไม้ รวมทั้งการปลูกกาด และ แดงในช่วงฤดูแล้งอีกด้วย

ง. การทำสวนเมี่ยง: งานที่กลายเป็นงานของผู้หญิง (feminization of work)

สวนเมี่ยงที่ชาวบ้านทำกันส่วนมากจะเป็นสวนที่ตกทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง การทำ สวนเมี่ยงเป็นงานที่ต้องทำตลอดทั้งปีไม่ใช่งานที่ทำเป็นฤดูเหมือนการทำนาหรือทำไร่ รูปแบบการ ทำสวนเมี่ยงของชาวบ้านห้วยสินมีลักษณะเฉพาะเนื่องจากประวัติศาสตร์ของการอพยพเคลื่อนย้าย ของผู้คน ที่ทำให้ในทางกายภาพแล้ว ชาวบ้านต้องอยู่ห่างไกลจากสวนของตัวเอง ความรู้ในการทำ สวนเมี่ยงบางส่วนได้ถูกถ่ายทอดให้กับชาวบ้านบ้านห้วยนาด้วยเช่นกันแต่ชาวบ้านที่บ้านห้วยนาบาง คนจะทำในรูปแบบของไปร่วมเก็บใบเมี่ยงด้วย หรือบางคนอาจซื้อสวนเมี่ยงจากชาวบ้านห้วยสิน ด้วยเช่นกัน รูปแบบของการทำสวนเมี่ยงจึงมีความแตกต่างไปจากเมื่อก่อนหลายด้านถึงแม้ว่าบาง คนอาจมองว่าไม่ใช่ความเปลี่ยนแปลงมากมายอะไรนักก็ตาม

เมื่อเทียบระหว่างงานการทำสวนเมี่ยง ผู้หญิงและผู้ชายไม่แตกต่างกันนัก ถึงแม้ว่าหลาย คนจะบอกว่าการถางสวนเมี่ยงในช่วงหน้าแล้งนั้นเป็นงานของผู้ชาย แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้หญิง ก็ทำในกรณีที่ผู้ชายไม่ว่างหรือว่าเป็นครอบครัวที่มีแรงงานน้อย

สำหรับบางครอบครัวที่ไม่มีสวนเมี่ยงเป็นของตัวเองก็อาจจะเก็บในสวนของคนอื่นซึ่งจะรวมถึงกลุ่มคนในบ้านหวนาที่หันมาทำงานด้านนี้ด้วย โดยแบ่งใบเมี่ยงที่เก็บมาได้แบ่งกันโดยเจ้าของสวนจะได้มากกว่าเล็กน้อยแล้วแต่การตกลงของแต่ละเจ้ากับผู้ไปเก็บเองซึ่งงานส่วนนี้จะเป็นผู้หญิงมากกว่าที่มาทำ

เพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนต่างๆ ของการทำสวนเมี่ยงมากขึ้นในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาอยู่ได้มีโอกาสไปสวนเมี่ยงกับคู่สามีภรรยาบ้านห้วยสินเพื่อร่วมสังเกตการณ์ขั้นตอนต่างๆ ในการทำสวนเมี่ยงถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงช่วงระยะเวลาไม่นานนักและไม่ใช่ว่าทั้งหมดของขั้นตอนการผลิตรูปแบบนี้ก็ตาม

สวนเมี่ยงที่ผู้ศึกษาเดินทางไปนั้นเป็นส่วนเมี่ยงที่ไม่ใหญ่และตั้งไม่ไกลมาก ซึ่งไม่ไกลนี้หมายถึงการเดินทางขึ้นภูเขาหลายลูกและผ่านแม่น้ำตานที่คดเคี้ยวหลายโค้งมาก ซึ่งใช้เวลาในการเดินถึง 5 ชั่วโมง ซึ่งถ้าเป็นชาวบ้านที่คุ้นเคยเส้นทางดินะใช้เวลาในการเดินทางแค่ 3 ชั่วโมง เหตุผลที่สวนเมี่ยงต้องอยู่ในภูสูงก็เป็นเพราะเมี่ยงเป็นพืชที่ชอบภูมิอากาศที่เย็นและปลูกได้ดีในที่สูง

ระหว่างการเดินทาง ผู้ศึกษาได้สนทนากับทั้งสองสามีภรรยาว่าในระยะหลังนี้เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการทำสวนเมี่ยงมากขึ้น จากเมื่อก่อนจะมีแค่ชาวบ้านบ้านห้วยสินเท่านั้นที่ทำอาชีพนี้เท่านั้น แต่ตอนนี้ชาวบ้านจากบ้านหวนาเอง โดยเฉพาะครัวเรือนที่ไม่มีที่ทำกินเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสวนเมี่ยงมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเข้ามาในรูปแบบของการรับจ้างเก็บเมี่ยง และเมี่ยงที่ได้นั้น จะนำมาแบ่งกันระหว่างเจ้าของสวนเมี่ยงและผู้เก็บ โดยมากแล้วผู้ที่มารับจ้างเก็บใบเมี่ยงจะเป็นผู้หญิงและเด็กมาก เนื่องจากว่าผู้ชายนั้นมักจะนิยมไปรับจ้างทำอย่างอื่นเมื่อถามว่าทำไมถึงไม่มีผู้ชายรับจ้างเก็บใบเมี่ยงบ้างคำตอบที่ได้คือ “ผู้ชายเขาไปเลี้ยงไม่กัน เขาบ่อเฮ็ดดอกเวียกยิกเวียกยอยบ่อได้เงิน” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ งานเก็บเมี่ยงถูกมองว่าเป็นงานของผู้หญิงที่ละเอียดและได้คำตอบแทนคำไม่เหมาะที่จะทำโดยผู้ชาย

มีช่วงหนึ่งที่สามีลืมนของแล้วกลับไปเอาที่หมู่บ้าน ในระหว่างที่รอนั้นผู้ศึกษาได้พูดคุยกับแก้วที่เป็นภรรยาซึ่งเธอได้เล่าให้ฟังว่าสวนเมี่ยงที่จะไปนี้เป็นสวนเมี่ยงที่ซื้อใหม่และเธอเองก็เป็นคนตัดสินใจในการซื้อสวนเมี่ยงนั้น

แก้ว: โตเฮาซีไปนี้เป็นสวนที่หากซื้อมาหว่างสองปีหลังนี้สวนที่อยู่ทางฟ้นแม่นของพ่อแม่เอื้อยปันให้ตอนเอื้อยออกเฮือน

ผู้ศึกษา : ตอนซื้อมาแพงบ่อ?

แก้ว: กาแพงอยู่ตอนนั้นเพิ่นขายแปดแสน ตอนนั้นเงินกาบ่อมี

ผู้ศึกษา : แล้วเอื้อยเอาเงินมาแต่ไสซื้อ

แก้ว: กาดอนนั้นกาขายเข้าหมด ละกาเงินที่มีอยู่แน่ ตอนนั้นกาโส (เลี้ย) ซื่อเพราะว่ายาก
ได้แสง

ผู้ศึกษา : ตอนนั้นบ่อได้ลมกับพ่อไอหว่า

แก้ว: กามีแต่เจ้าของเพิ่นเว้าลาความเฮากะว่าซื่ออะ ไปเว้าสู่ฟัง เพิ่นกาบ่อว่าหยัง
แล้วตอนนั้นเข้าบ่อขาดกินหว่าขายหมดแล้ว

แก้ว: กาขาดไป สามสี่เดือน

ผู้ศึกษา : แล้วตอนนั้นเฮ็ดแนวไคชินะ

แก้ว: กาดอนนั้นกามีเมียงยังอยู่แน่กะขาย บางทีกะหาผักหักหน่อกิน ไปซั้นละ

ผู้ศึกษา : แล้วตอนช่วงนั้นพ่อไอเพิ่นบ่อได้เฮ็ดหยังเพิ่มบ่อ

แก้ว: กาเฮ็ดเวียกเฮ็ดไฮเฮ็ดนาธรรมดานี้แหละ

ผู้ศึกษา : คั่นชั้นลายจ่ายตอนนั้นหยั่งหยากบ่อ พอจ่ายอยู่หว่า

แก้ว: กาได้อุดเอาแนวบ่อจำเป็นเฮากาบ่อซื้อ ยามไคเงินหมดแต่ๆกายืมเอื้อยืมน้องไป

ผู้ศึกษา : มีหยังแน่ที่บ่อได้ซื้อ หรือ ซื่อน้อยลง

กะมีคือพวกขนมกินเล่นของลูก หรือ เครื่องนุ่งแนวบ่อจำเป็นเฮากานุ่งอันเก่าไปก่อน

พวกเรามาถึงสวนเมียงประมาณเที่ยงวัน เมื่อมาถึงสวนเมียงและพักได้สักพักผู้ศึกษา
แก้วและสามีของแก้วก็เริ่มเก็บใบเมียง ในขณะที่สามีของแก้วเริ่มตัดไม้เพื่อทำกระบอกลำหรับ
บรรจุเมียง พร้อมกับหาหน่อไม้เพื่อให้แก้วได้ทำกับข้าวสำหรับมื้อกลางวันของวันนั้น หลังจากนั้น
มื้อกลางวันเสร็จ สามีของแก้วได้มาช่วยแก้วในการเก็บใบเมียงซึ่งเมื่อเก็บเสร็จแล้วจะนำบรรจุลง
กระบอกลำไม้ไผ่ แล้วเผา เมื่อเผาเสร็จจะเหลือส่วนที่ไหม้หรือส่วนที่ไหม้บางส่วนนี่จะเป็นหน้าที่ของผู้เป็น
สามี อย่างไรก็ตามงานเหล่านี้เป็นงานที่ไม่ได้ผูกขาดเพียงผู้ชายเท่านั้นเพราะงานดังกล่าวนี้
โดยทั่วไปแล้วผู้หญิงเองก็ทำเช่นกัน ซึ่งผู้ศึกษาได้ถามทั้งสองในช่วงที่ทั้งสองทำงานอยู่นั้นว่าถ้า
หากสามีหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มางานเหล่านี้ ใครจะทำก่อน ผู้หญิงที่ร่วมไปเก็บเมียงกับเราบอกว่า
ส่วนมากถ้าไม่มากับสามีก็จะมาเก็บเมียงกับเพื่อนบ้าน และหรือญาติซึ่งถ้าหากผู้ชายไม่มาด้วย
หรือมาแต่น้อย และมีคนเก็บเมียงเยอะผู้หญิงก็ทำงานเหล่านี้ได้เหมือนกัน ซึ่งถือเป็นเรื่อง
ธรรมดามาก ผู้ศึกษาและสองสามีภรรยาเริ่มเดินทางกลับมามุมบ้านประมาณ บ่าย 3 ซึ่งวันนั้นผู้
ศึกษาสังเกตเห็นว่าใบเมียงที่เก็บได้นั้นไม่มากนักเมื่อเทียบกับที่เห็นชาวบ้านคนอื่นที่เก็บได้ในวัน
อื่นๆ ที่ผู้ศึกษาเคยเห็นใบเมียงที่เก็บมา เมื่อลงมาถึงหมู่บ้านจะถูกนำมาบรรจุลงในกระบอกลำไม้ไผ่อัน
ใหม่ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเติมน้ำ และ ตำใบเมียงในกระบอกลำไม้ไผ่เพื่อให้แน่นขึ้นอีกด้วย

ช่วงหลังนี้บางครัวเรือนพยายามนำดินเมี่ยงลงมาปลูกข้างล่าง ที่ใกล้หมู่บ้านหรือภายในหมู่บ้านเองแต่ส่วนมากไม่สำเร็จเนื่องจากการปลูกเมี่ยงนั้นต้องการพื้นที่ที่มีความสูงที่เหมาะสมอีก ทั้งระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นยังมีผลต่อการเติบโตของต้นเมี่ยงและรสชาติของใบเมี่ยงด้วย ดินเมี่ยงที่นำมาปลูกใกล้บ้านส่วนมากจะเก็บกินบางครั้งเมื่อขาดเมี่ยง หรือใช้ดื่มกับน้ำที่ใช้กินเท่านั้น ดังนั้นบางกลุ่มจึงพยายามนำเมี่ยงมาปลูกในภูเขาที่ใกล้หมู่บ้านที่เป็นป่าอ่อนที่ได้รับอนุญาตให้ทำอะไรได้ ซึ่งผู้ที่ทดลองนำมาปลูกเองก็ยังไม่มั่นใจว่าดินเมี่ยงรุ่นนี้จะมีรสชาติอย่างไร และ ดินเมี่ยงเองจะสามารถเติบโตได้ดีหรือไม่

ราคาของเมี่ยงนั้นถ้าในช่วงที่ใบเมี่ยงออกมากหรือในช่วงเดือน 7 - 8 นั้น ราคาจะอยู่ประมาณกระบอกละ 500 - 600 กีบ แต่ถ้าอยู่ในช่วงที่ใบช้อออกน้อยอย่างช่วง 4-5 นั้นราคาจะตกอยู่กระบอกละประมาณ 1,000 -1,500 กีบ

ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดที่สุดในรูปแบบการผลิตนี้คือในขั้นตอนของการจำหน่ายสินค้า ที่เมื่อแต่ก่อนจะขายให้แต่คนในบ้าน หรือบ้านใกล้เคียงเท่านั้น โดยผู้หญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้ระยะหลังตั้งแต่ลาวเปิดประเทศได้ระยะหนึ่งแล้ว ครอบครัวที่มีญาติอยู่ต่างประเทศ บางครอบครัวได้กลับมาเยี่ยมบ้าน และซื้อกลับไป ทำให้หลายคนเริ่มมีการขายไปต่างประเทศด้วยการติดต่อกับญาติที่ต่างประเทศโดยจะส่งไปต่างประเทศ

การส่งเมี่ยงไปขายต่างประเทศทำให้งานการบรรจุต้องเพิ่มขึ้นตอนมากขึ้นเพื่อให้รักษาได้นาน และ สามารถส่งไปต่างประเทศได้โดยจะต้องเลือกเมี่ยงที่หมักได้ที่แล้วมาบรรจุในถุงพลาสติกใหม่แล้วมัดไว้อย่างดีเพื่อไม่ให้ส่งกลิ่นออกมา ซึ่งการรับผิดชอบส่วนมากจะเป็นผู้หญิงและเด็ก ส่วนผู้ชายจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งไปที่ทำการไปรษณีย์เพื่อส่งไปให้ญาติที่อยู่ต่างประเทศ ซึ่งที่ทำการไปรษณีย์ที่ใกล้สุดจะอยู่ที่บ้านน้ำปุยและบ้านเมืองเพียง

นอกจากนั้น ยังมีแม่ค้าที่มาจากเวียงจันทน์ที่มาซื้อเมี่ยงไปเพื่อส่งไปขายต่อต่างประเทศ เช่นเดียวกันโดยราคาที่ขายให้แม่ค้าที่มาจากเวียงจันทน์นั้นราคาจะมากกว่าราคาที่ขายในท้องตลาดในบ้านและในท้องถิ่นเล็กน้อยโดยราคาขายนั้นจะอยู่ที่กระบอกละประมาณ 2,000 -3,000 กีบแต่เมื่อเทียบกับราคาที่ส่งไปขายต่างประเทศโดยตรงนั้น จะน้อยกว่าแต่ก็เป็นรายได้ที่ได้เป็นประจำว่า เพราะการส่งไปขายต่างประเทศให้กับญาตินั้นนานๆ จึงจะมีผู้สั่งมาที่โดยปีหนึ่งจะขายได้แค่ 3-4 ครั้ง เท่านั้นแต่การมีแม่ค้าคนกลางมาซื้อถึงในหมู่บ้าน เงินที่ได้จากการขายเมี่ยงก็จะตกไปอยู่ที่มือผู้หญิงซึ่งถ้าเป็นผู้ขายนำไปขายเงินก็จะตกอยู่ในมือผู้ชายก่อนที่จะมาถึงมือของผู้หญิงซึ่งไม่รู้เงินที่มาถึงมือของผู้หญิงนั้นเป็นจำนวนเต็ม หรือไม่ อย่างไรก็ตามการขายเมี่ยงให้แม่ค้าที่มาจาก เวียงจันทน์ ยังจำกัดอยู่เพียงในหมู่บ้านของเครือญาติ และ คนรู้จักเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าในไปขายเมืองที่จะส่งต่างประเทศนั้นผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือผู้ขายซึ่งเป็นผู้ที่ต้องติดต่อกับญาติผ่านช่องทางการสื่อสารที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ “ทันสมัย” สำหรับชาวบ้านห้วยสิน และบ้านห้วยนา ผ่านทางไปรษณีย์ ซึ่งถึงแม้ว่าในการขายเมืองในหมู่บ้านนั้นผู้หญิงจะรับผิดชอบและควบคุมงานดังกล่าว แต่การติดต่อในระดับท้องถิ่นกับชาวบ้านด้วยตนเองเท่านั้น ดังนั้นการค้าขายเมืองไปต่างประเทศนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้าน ขณะเดียวกันก็มีความเป็นไปได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ผู้หญิงเสียอำนาจในการควบคุมรายได้ที่ได้จากอาชีพนี้ แต่ในกรณีของการขายให้แม่ค้าที่มาจากเวียงจันทน์นั้นที่จะเป็นการติดต่อกับผู้หญิงโดยตรง

เมืองถูกมองโดยชาวบ้านว่าเป็นการผลิตที่มีความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากการปลูกเมืองนั้นเป็นการปลูกเพียงครั้งเดียวและต้องการการดูแลรักษาในระดับที่ต่ำ หากจะกล่าวไปแล้วกระบวนการผลิตเมืองและการขายเมือง เป็นกระบวนการที่เป็นมิตรกับผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงสามารถได้รับประโยชน์จากการขายเมืองได้ อีกทั้งยังสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่อยู่ในสวนเมืองได้ด้วย แต่เนื่องจากวาทกรรมการพัฒนาที่รับผลักดันและการกำหนดให้สวนเมืองเป็นป่าอนุรักษ์เป็นเหตุให้มีการกีดกันโดยโครงสร้างไม่ให้ผู้เข้าถึงสวนเมืองได้ง่าย การที่ผู้ชายจำนวนหนึ่งต้องออกไปนอนเฝ้าสวนเมืองเนื่องจากผู้คนถูกอพยพออกจากที่ดินของตน ส่งผลให้เป็นการเพิ่มภาระของผู้หญิงที่จะต้องใช้เวลาจำนวนมากขึ้นในการหุงหาอาหารเพื่อเดินขึ้นไปส่งให้กับผู้ชายผู้เฝ้าสวนเมืองทุกวัน ตลอดจนระบบตลาดที่ทะเลาะถ่วงเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ผู้หญิงที่แต่เดิมเคยเป็นผู้ควบคุมการผลิตเมืองได้ ต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้นในการขนย้ายเมืองเพื่อการค้าขายกับต่างประเทศ

จ. การปลูกพืชฤดูแล้ง

การปลูกพืชฤดูแล้งนับว่าเป็นรูปแบบการผลิตแบบใหม่ที่เป็นผลกระทบโดยตรงมาจากการพัฒนาในด้านของโครงการฝายน้ำตาด นโยบายของรัฐสนับสนุนให้มีการปลูกพืชฤดูแล้งในเขตนี้

“ อันปลูกนั้นกะหากี่ปลูกมาได้ สอง สาม ปี นี้ แล้ว ผู้อื่นในบ้านบางคนเขาก็ปลูกมาเหิงแล้ว ก่อนเฮา ได้ สอง สาม ปี แต่ไท บ้านอื่น คือไทนาวมหันเขาก็ปลูกเหิงแล้ว แแนวเขาอยู่ใกล้ตลาดกว่าเฮา ไทบ้านเฮาแต่ก่อนกะมีแต่ปลูกนา คันฮอดเหิงที่เพิ่นเอาน้ำให้บ้านเฮาตอนแล้วก็ตาย แต่ไลยะหลังนี้ ทางเมืองเพิ่นกะอยากไห้ปลูกนี้หลายกว่าเพราะมันใช้น้ำได้น้อยกว่า แต่ความจริงคันมีน้ำกะอยากเฮ็ดนาหลายกว่าบ้านนาบวมไห้ส่วนหลายเพิ่นปลูกหมากโมแต่บ้านเฮานี้ส่วนหลายแม้ปลูกหมากแดงผักกาด หมากถั่วไปขึ้นละ ”

การปลูกผักส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่การดูแลของผู้หญิงเกือบทั้งหมด เพราะสำหรับชาวบ้านแล้ว ถือว่าเป็นงานที่ไม่หนักมากนัก ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมดินที่ใช้อุปกรณ์ที่ไม่หนักและไม่สลับซับซ้อน การปลูก และ ดูแลรักษาไปจนถึงช่วงที่เก็บเกี่ยว พืชที่ปลูกกันมากในบริเวณดังกล่าวคือ แตงและ ผักกาด ส่วนมากผลผลิตจะนำไปขายในตลาดอย่างตลาดน้ำปุย และ ตลาดนาซิง

นอกจากนี้ สิ่งที่ต้องลงทุนไปในการผลิตรูปแบบนี้คือ การต้องใส่ปุ๋ย ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ใส่มาก ก็จะใช้เฉพาะปุ๋ยเร่งที่ทำให้ออกผลผลิตมากขึ้นเท่านั้น แต่ก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นการใช้เทคโนโลยีใหม่ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ และเข้ามาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงอื่นๆ การใช้ปุ๋ยหมายถึงต้นทุนในรูปตัวเงินที่ครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชฤดูแล้งต้องขวนขวายหารายได้เพื่อมาซื้อปุ๋ย สิ่งที่เกิดขึ้นคือการที่ผู้หญิงจำนวนหนึ่งต้องออกมาทำงานรับจ้าง หรือทำงานเสริมอื่นๆ เพื่อให้ได้เงินมาซื้อปุ๋ย เช่น การปักผ้า หรือการรับจ้างเก็บเมี่ยง/ขนไม้

4.2. การผลิตอื่นๆ: อาชีพใหม่จากการพัฒนา

การปักผ้า

การปักผ้าเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการหารายได้ของผู้หญิง จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครัวเรือนพบว่าผู้หญิงบางคนสามารถทำรายได้จากการปักผ้าได้ถึง 400,000-500,000 กีบ หรือบางคนก็ได้เกือบ 1,000,00 กีบ ต่อปี แต่ถึงแม้ว่ารายได้จากการปักผ้าจะมีมากมาย แต่ผู้ชายกลับมองว่างานดังกล่าวทำให้ผู้หญิงบกร่องต่องานในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานหุงหาอาหารให้คนในครอบครัว เพราะส่วนมากผู้หญิงจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ ซึ่งอาจรวมตัวกันในบ้านใครคนหนึ่ง แล้วทำด้วยกัน เมื่อถึงตอนเที่ยงก็จะกันไปกินข้าวบ้านใครบ้านมัน และ กับมารวมตัวกันทำด้วยกันใหม่ ไปจนถึงตอนเย็น ซึ่งแต่ละคนก็จะทำกันเองในบ้านอีก

“ถ้ามาสองสามเดือนก่อนจะเห็นว่าคนยิบผ้าหลายกว่านี้ ทั้งเด็กเล็กแล้วแต่ โดยน้อยทั้งผู้ใหญ่ บ่อนใดมีฮ่มละแมนว่าไปจุ่มกันอยู่ยิบกัน ฮอดยามกินเช้าสวาก็กับมากินเช้า บางจุมกะเอาเข้าไปกินกัน แต่เฮเองบางทีเอะยังลืมหอดหนึ่งข้าว”

คำกล่าวข้างต้นนี้คือคำบอกเล่าของผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกด้วยใบหน้าที่มีความสุข เหมือนกับว่ากิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่เขาโปรดปรานมาก เมื่อผู้ศึกษาถามต่อว่าแล้วทำไมตอนนี้ไม่เห็นภาพนั้นแล้ว เธอตอบว่าเพราะว่าช่วงนี้เป็นช่วงการทำงานคนจึงหันไปให้ความสำคัญกับการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักมากกว่า

“ตอนนี้ยามไฮ่ยามนา ส่วนหลายเขาจะยุ่งนำเฮ็ดไฮ่เฮ็ดนาแล้วพุ้นแล้วเขาจึงกับมาเฮ็ดใหม่”

คำอธิบายอีกอย่างหนึ่งว่าทำไมถึงมีน้อยลงก็เพราะทางเมืองได้มีการจ้างตั้งเดือนอย่างไม่เป็นทางการจากเมืองให้ชาวบ้านผู้หญิงทำงานปักผ้าให้น้อยลงเพราะเห็นว่าพวกผู้หญิงทำงานปักผ้ามากเกินไปจนไม่สนใจเรื่องงาน ยิ่งทำให้พวกผู้ชายตำหนิผู้หญิงได้ง่ายขึ้น

คำสั่งอย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้งเสียงตำหนิจากผู้ชายนั้นถูกตีความได้ว่าเป็นการควบคุมผู้หญิงให้ผู้หญิงทำหน้าที่ในบ้านหรืองานด้านการผลิตซ้ำเหมือนเดิม โดยอ้างว่างานดังกล่าวไม่ได้เงินมากและทำลายสุขภาพของผู้หญิง ท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่เข้ามาทั้งจากทางรัฐ โครงการพัฒนาเอกชน และจากตลาด ที่เรียกร้องให้ต้องมีการผลิตที่พึงพาตลาดมากขึ้น

แต่สำหรับผู้หญิงแล้วกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่พวกเขาทำร่วมกัน ได้อย่างมีความสุข และอาจจะมีความหมายถึงการเสริมอำนาจของผู้หญิงจากการรวมกลุ่มด้วย

“กะแม่น้อยว่าเฮ็ดมันบ่อได้เงินหลาย แต่เฮ็ดไปกะดีได้ เพราะมันเพินไปเลย กันได้เฮ็ดอยู่น่ากันเฮงม่วนไปอีกหลายคนลมกันเว้าวันกัน”

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นกลุ่มปักผ้าประปรายทุกวัน ส่วนมากจะจับกลุ่มกันในคนรุ่นเดียวกัน กลุ่มละประมาณ 4- 5 คน ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีแค่กลุ่มละสองสามคน เท่านั้น โดยนอกจากจะจับกลุ่มปักผ้าแล้ว ผู้หญิงกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ยังพูดคุยกันเรื่องต่างๆ ซึ่งหัวข้อการพูดคุยนั้นก็แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่ม เช่นถ้าเป็นวัยรุ่น จะคุยว่าจะเอาเงินไปทำอะไร ซื้อเสื้อผ้า เครื่องสำอางอย่างไร ซึ่งอาจจะตีความได้ว่า การปักผ้าเป็นการเสริมอำนาจทางเศรษฐกิจสำหรับผู้หญิงในทางหนึ่ง แต่ในอีกทางหนึ่งอาจจะมองได้ว่าเป็นการชุดีของระบบทุนนิยมก็เป็นได้ หรือบางที่กลุ่มผู้หญิงวัยรุ่นก็พูดคุยเรื่องคารานักร้องซึ่งอาจเป็นภาพสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ของความเชื่อเรื่องเพศวิถีที่อาจจะกลายความเข้มงวดในหมู่ผู้หญิงวัยรุ่น ถ้าเป็นผู้หญิงวัยกลางคนก็จะคุยว่าใครไปทำอะไร ที่ไหนมา และตอนที่อยู่กินใกล้จะออกมาซึ่งเป็นช่วงที่งานในไร่นาน้อยลงนั้นผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่ามีหลายกลุ่มที่ทำกิจกรรมมากขึ้น ถึงไม่มีกลุ่มใหญ่เหมือนที่ผู้ศึกษาได้ยินมาก็ตาม

การที่ผู้หญิงหลายคนยังคงทำงานปักผ้าอยู่ ทั้งๆ ที่มีผู้ชายบางกลุ่มที่อยู่ในบ้านและรัฐซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจของผู้ชายมองว่างานดังกล่าวนั้นทำให้ผู้หญิงบกร่องต่อความรับผิดชอบของตนเอง ผู้ศึกษามองว่าสิ่งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการปักผ้าไม่ใช่แค่กิจกรรมหารายได้เสริม (ที่ผู้ชายมักมองว่ารายได้เล็กน้อย) ให้กับผู้หญิงเท่านั้น แต่กิจกรรมดังกล่าวยังได้เป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์และใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งเพื่อต่อสู้กับอำนาจ

ปีตาชิปไตยทั้งที่มาในรูปแบบของรัฐและในชีวิตประจำวันที่ผู้หญิงเจออยู่ทุกวัน ถึงแม้ว่าช่วงหนึ่ง การปักผ้า นั้นจะหายไปก็ตาม แต่การที่ในที่สุดแล้วผู้หญิงกลับมาทำงานนี้อีกครั้งแสดงให้เห็นว่าทั้ง รัฐที่มาในรูปแบบคำสั่ง หรือผู้ชายที่มาในรูปแบบของคำตานั้นนั้น ไม่มีประสิทธิภาพมากพอหรือ ไม่ได้มีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการควบคุมผู้หญิง ความพยายามเข้ามาควบคุมผู้หญิงทั้งโดย รัฐและสมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้ชายยังสะท้อนให้เห็นถึงความกลัวต่อการท้าทายอำนาจของผู้หญิง ในความสัมพันธ์ของตน

การขายแรงงาน

แขวงไชยะบูลีเป็นแขวงหนึ่งที่มีการค้าไม้อย่างมากเมื่อ สิบกว่าปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะส่ง ขายไปประเทศไทย เฉพาะเมืองเพียงเองมีโรงเลื่อย อยู่ถึง 5 – 6 แห่ง มีสองแห่งที่เป็นบริษัทที่ได้รับ สัมปทานโดยตรงจากรัฐบาลกลาง และ อีกสอง สามแห่งที่เป็นขนาดเล็ก ซึ่งทั้งหมดเป็นกิจการของ ต่างชาติที่มาลงทุน

เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีการจ้างแรงงานจากชาวบ้านในพื้นที่เพื่อขนไม้จากโรงเลื่อย ขึ้นรถ ซึ่งบ้านหวนาเป็นจุดแรกที่คนจากโรงเลื่อยมาติดต่อเพื่อไปทำงาน โรงเลื่อย ซึ่งเพราะว่าบ้าน ดังกล่าวมีจำนวนคนมากกว่าดังนั้น จึงไม่ต้องเสียเวลาไปหลายบ้านและประหยัดน้ำมันของเจ้าของ รถเอง

จำนวนคนที่ไปทำไม้แน่นอนแล้วแต่งานที่จะต้องทำ บางครั้งเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่บางครั้งก็เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย แล้วแต่ว่างานนั้นเกิดขึ้นในช่วงไหนเวลาไหน แต่เริ่มแรกนั้น ก็จะเป็นผู้ชายเริ่มทำงานนี้ก่อน ต่อมาผู้หญิงก็เริ่มทำและเริ่มมีจำนวนมากขึ้น และช่วงหลังจำนวน ผู้หญิงที่ไปทำเริ่มงานมากขึ้นจนแทบจะไม่ได้มีความแตกต่างในสัดส่วนของแรงงานหญิงและชาย แต่การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชายก็ยังมิให้เห็น ส่วนมากทั้งผู้หญิงผู้ชายจะขนไม้ขึ้นรถ ในแต่ละคัน ซึ่งตอนแรกก็จะทำรวมกันทั้งหญิงชาย ต่อรถหนึ่งคัน แต่เนื่องจากความแตกต่างใน เรื่องค่าจ้าง เจ้าของจะจ่ายเหมารวมต่อการขนขึ้นรถต่อคัน แล้วคนที่ช่วยกันขนจะแบ่งกัน ดังนั้น บางครั้งผู้ชายก็มักคิดว่าผู้หญิงทำงานไม่เท่าผู้ชาย ทำให้ช่วงหลังผู้หญิงจะแยกมาทำต่างหาก

ผู้ศึกษา: ได้ยินหลายคนว่าเลื่องไปขน ไม้ อยู่ โสง เลื่อย เอื้อย ก็เคย ไป นำ เฝิ่น บ่อ?

กะเคย ไป ถ้ำ บ่อ คา เวียก ไส้ เวียก นา

ผู้ศึกษา: มี ไป นำ ก้น หลาย คน บ่อ

กามี 20 30 คน แล้วแต่ว่า มี เฝิ่น มา ฮับ เอา นั้น มี คน ห่วง หลาย ปาน ไค

ผู้ศึกษา: เฝิ่น เอา ลด มา ฮับ เอา หวา

แม่นแล้ว เอลคไหญ่มาฮับเอาเลย

ผู้ศึกษา:เพิ่นจ่ายเงินให้แนวใด

เพิ่นไล่เป็นลค เพิ่นให้100,000 กีบ ต่อลคคั่นหนึ่ง

ผู้ศึกษา:แล้วลคคั่นหนึ่งมีชนกันจักคน

ประมาณ แปด คน เก้าคน บางคั่น กะ สิบ สิบปายคน

ผู้ศึกษา:เงินปันกันแนวใด

กะปันเป็นพุดตามคนที่ชนนำกัน

ผู้ศึกษา:คั่นชั้นบ่อมีกานตักกันหว่า เจ้าชนหลาย ข้อยชนน้อย

กะบ่อเว้าให้กันส่วนหลายกะบ่อมีดอก แต่กะมีบางเทื่อคนมันจีหลักบ่อชนนำห่ม

ผู้ศึกษา:ชั้นพวกผู้ชายเขาบ่ติหว่าว่าเขาเป็นผู้ยิง แสงน้อย ชนได้หน้อยกว่า

แต่ก็กะมีอยู่ แต่ว่าเดี๋ยวนี้นางเทื่อเขาบ่อยากเถียงเขาเขาก่อนแต่พวกเมยิงเขา

ผู้ศึกษา:กะชนได้หลายลำเขาอยู่หว่า

กะได้อยู่บางเทื่อเขากะคนหลายคนชนขึ้นกันเดียว

ผู้ศึกษา:มือหนึ่งชนได้จักกันลค

บางมือกะหนึ่งคั่น บางมือกะสองคั่น

แต่ในวันที่ผู้ศึกษาเห็นนั้นจะเป็นจำนวนผู้หญิงมากกว่า เนื่องจากวันนั้นผู้ชายส่วนใหญ่ไปทำงานในนาเพราะเป็นช่วงที่ดำนาใหม่ต้องไปดูแลในเรื่องของการเอาน้ำเข้านา ทำให้วันนั้นมีจำนวนผู้หญิงมากกว่า

นอกจากการรับจ้างชนไม้แล้ว ในหมู่บ้านยังมีการไปรับจ้างทำอย่างอื่นเช่นไปทำไร่ข้าวโพดที่เมืองปากลาย ซึ่งก็จะมีการจ้างของไร่เอารถมารับเอาคนไปทำงานด้วยถึงหมู่บ้านเหมือนการไปชนไม้ และ ระบุว่าคนที่ไปทำ หรือบางคนก็ไปรับจ้างเผานาในต่างเมือง

ในช่วงที่ผู้หญิงทำการศึกษายู่นั้น ได้มีเจ้าของไร่ข้าวโพดมารับชาวบ้านไปทำไร่ข้าวโพดที่เมืองปากลาย ซึ่งนายทุนดังกล่าวได้เข้ามาหานายบ้านเพราะเป็นที่คุ้นเคยกันและดูเหมือนจะเป็นการง่ายกว่าถ้าเข้าหานายบ้านโดยตรง โดยได้กำหนดมาว่าต้องการคนงานที่เป็นผู้ชายเท่านั้น เพราะงานที่ต้องใช้แรงมาก

การค้าขาย : การเสริมอำนาจให้ผู้หญิงจริงหรือ?

ถ้าถามว่าทำไมถึงเริ่มมีการค้าขายมากขึ้นคำตอบที่ได้รับมักจะเป็นเพราะมีโครงการฝายน้ำตาน เนื่องจากการซ่อมถนนจากหมู่บ้านไปถนนใหญ่ได้ทำให้เกิดการเชื่อมโยงของตลาดกับ

ชุมชน และ อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงก็คือการเข้าถึงทุน หรือสินเชื่อ ที่โครงการต่างๆ จัดสรร ให้ไม่ว่าจะเป็นโครงการฝายน้ำตื้นเอง หรือโครงการจากองค์กรเอกชนอื่น เช่น สินเชื่อสำหรับผู้หญิง จากน้ำตื้น 1 และจากองค์กรช่วยเหลือเด็กแห่งออสเตรเลีย หรือโครงการของรัฐเองอย่าง ธนาคารส่งเสริมการเกษตรกรรม นอกจากนั้นเพราะถนนที่ดีขึ้น ทำให้การค้าขายซึ่งหมายถึงการค้าขายระหว่างจังหวัดเป็นไปได้มากขึ้น มีสินค้าให้เลือกใช้มากขึ้นและเป็นสินค้าที่ไม่แพงมากทำให้ทุนในการเริ่มไม่มากนัก

การค้าขายจะมีทั้งที่ขายแบบที่ไปค้าขายที่รับซื้อของในบ้าน ไปขายข้างนอกอย่าง การเอาข้าวไปขายและการเอาของจากที่อื่นมาขายในหมู่บ้าน การที่ผู้หญิงได้มีโอกาสค้าขายนั้นนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ให้ครอบครัวของตัวเองแล้วยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ออกมานอกหมู่บ้านตัวเองได้บ่อยขึ้นซึ่งทำให้ผู้หญิงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นใจในตัวเองขึ้น

(กรณีศึกษาที่ 1) อ่อน เป็นคนที่ต้องออกไปขายเมียงเป็นประจำโดยส่วนมากจะเป็นคนไปส่งให้ผู้ที่ตั้งมา อ่อนเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนนั้นตัวเองเป็นคนที่ไม่ค่อยได้ออกไปไหน ตั้งแต่แต่งงานมา และได้ออกไปขายของเพื่อหาเงินมาใช้ในครอบครัวทำให้เธอต้องออกไปข้างนอกบ่อยขึ้น ในตอนแรกนั้นเธอกังวลกับการเดินทางมาก แต่เมื่อไปหลายครั้งเข้าก็ทำให้รู้สึกมั่นใจมากขึ้น รวมไปถึงมั่นใจในการตัดสินใจในเรื่องอื่นของครอบครัวเช่นเรื่องการตัดสินใจซื้อที่ดินเพิ่มเติมด้วย

ในขณะที่การทำการค้าของผู้หญิงอาจดูเหมือนว่าเป็นการสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ และ สร้างอำนาจของตัวเองในครอบครัว แต่ถ้ามองอีกในมุมหนึ่งก็เป็นการทำให้ผู้หญิงต้องเข้าไปในตลาดการค้าขายโดยเฉพาะผู้ที่ทำการค้าขายในมูลค่าที่สูงมาก และทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงตลาด และ มีความเสี่ยงต่อการขาดทุน ซึ่งผู้หญิงแต่ละคนก็มีทางจัดการกับปัญหาต่างกัน แล้วแต่ทรัพยากรที่ตัวเองมี และจะจัดการกับมันอย่างไร เมื่อการค้าขายทำให้ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในตลาด

ตัวอย่างที่เห็นชัดในเรื่องของปัญหาของการที่ผู้หญิงต้องพึ่งพิงตลาดมากเกินไปคือการค้าข้าวของผู้หญิง ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2003 เมื่อเมืองมินโฮบายไม่อนุญาตให้ขายข้าวออกต่างแขวงเนื่องจากข้าวภายในแขวงเองยังไม่พอ และ ขายแค่ในแขวงมีการควบคุมราคาในระดับต่ำ ทำให้แม่ค้าไม่สามารถขายข้าวใหม่ได้ในราคาที่ดีได้

ปีนั้นเอื้อยขาดทุน ไปตั้งหลายล้านใครต่อว่ามีอันอื่นยังมีร้านขายเคื่อง และ ปีต่อมาเอื้อยกะได้ขายข้าวให้ค่ายทหารอยู่หลัก 14 เลยกว่าโลมาแน่พอมาทแทนกันได้

แต่ในอีกกรณีหนึ่ง นี่ที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของตลาดในสถานการณ์ที่ต่างออกไปนี้ ยืมเงินมาจากโครงการสินเชื่อเพื่อไปลงทุนซื้อไม้เพื่อขายต่อ แต่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อตอนขายไม้เพราะผู้ที่บอกว่าจะซื้อไม้นั้น ไม่สามารถซื้อตามจำนวน และราคาที่ตกลงกันได้ และเธอก็ไม่สามารถไปขายให้คนอื่นได้เพราะไม่รู้จักคนที่ซื้อ อีกทั้งไม้ที่เธอมีนั้นก็ไม่ใช่ไม้ที่ได้รับการอนุญาตให้ตัดจากเมือง ทำให้เธอต้องเป็นหนี้กองทุนสินเชื่อและยังไม่สามารถใช้หนี้หมด

ทั้งสองกรณีนี้นั้นต่างสะท้อนให้เห็นแง่ของปัญหาของทุนนิยมที่มีความไม่แน่นอน และการปลุกและดึงของรัฐ องค์การพัฒนาเอกชน ผ่านโครงการประเภททุนเชื่อหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้ผู้หญิงจำนวนหนึ่งเข้าไปอยู่ในตลาด เพราะเห็นว่าโอกาสทางการตลาดเป็นเครื่องมือในการเสริมอำนาจแก่ผู้หญิง แต่ในอีกด้านหนึ่งของความเป็นจริงคือ ไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนจะประสบความสำเร็จหรือได้รับการเสริมอำนาจด้วยวิธีการนี้ การที่ผู้หญิงจะสามารถได้รับการเสริมอำนาจนั้นประกอบด้วยหลายปัจจัยได้แก่ ภูมิหลังของผู้หญิง เช่น สถานะ การเข้าถึงข้อมูลการศึกษา เครือข่ายหรือทุนทางสังคม ที่ผู้หญิงสามารถเปลี่ยนทุนเหล่านี้ให้เป็นความสำเร็จของผู้หญิงในระบบตลาดได้ ซึ่งหากโครงการมุ่งเน้นที่จะให้ทรัพยากรในด้านวัตถุ แต่ไม่พิจารณาเงื่อนไขรอบด้านอื่นๆ ของผู้หญิงในเรื่อง ก็เป็นการยากที่จะทำให้โครงการเหล่านั้นสำเร็จได้

4.1.2. งานบ้านที่เปลี่ยนไปจากรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไป

ในบรรดางานทั้งหมดที่ Moser (1993) ได้แบ่งไว้ว่าเป็นงานการผลิต การผลิตซ้ำ และงานชุมชน งานที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดไม่ว่าจะมีการพัฒนาในรูปแบบหรืออุดมการณ์แบบใด คืองานผลิตซ้ำหรืองานบ้าน งานเรื่องการดูแลครอบครัวเป็นความรับผิดชอบหลักของผู้หญิงชาวหวนา ไม่ว่าจะเป็นบริบทของสังคมและเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความรับผิดชอบหลักของงานบ้านยังคงตกเป็นของผู้หญิง แม้ว่าในบางช่วงผู้ชายจะเข้ามา “ช่วย” บ้าง ถ้าหากมีเหตุจำเป็นที่ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปขายของที่ตลาด หรือไปรับจ้างขนไม้นอกบ้าน แต่หากงานบ้านผิดพลาด เสียงค่าหนักก็จะตกอยู่กับผู้หญิง

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำในงานประเภทนี้คือจะไม่ค่อยมีความขัดแย้งในการแบ่งกันทำในระหว่างผู้ใหญ่ แต่ในวัยเด็กการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชายนั้นไม่ค่อยมีให้เห็น

หลายครั้งที่เด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงจะออกไปเก็บผักหา ปลาด้วยกัน หรือว่าเด็กผู้หญิง จะเล่นเตะตะกร้อฟุตบอลเหมือนเด็กผู้ชาย รวมไปถึงเด็กผู้ชายที่อุ้มน้อง หรือดูแลน้องเหมือน

เด็กผู้หญิง แต่เมื่อเด็กเริ่มโตแล้ว ถึงจะแบ่งว่าอะไรที่ควรเป็นงานผู้ชายทำ โดยมีกระบวนการควบคุมกำกับที่ซับซ้อนและแบบยล เช่นการใช้คำพูด ในกรณีที่ถ้าเด็กผู้หญิงกับผู้ชายไปด้วยกันก็จะพูดทำนองที่ว่า เด็กเป็นแฟนกันทำให้เด็กอาย แล้วเลือกที่จะอยู่กับเพื่อนที่เป็นเพศเดียวกันมากกว่าซึ่งก็หมายถึงทำเฉพาะกิจกรรมของตัวเองเท่านั้น หรือ คำว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่ “เชื้อ” ก็จะถูกใช้เข้ามาพูดเพื่อเป็นการคอยกำกับว่าอันไหนที่ผู้หญิง ควร ทำหรือไม่ ควรทำผู้หญิงเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบงานบ้านถึงแม้ว่าจะมองว่าผู้ชายก็ทำงานบ้านได้เหมือนกันแต่ผู้ชายจะช่วยเฉพาะตอนที่ผู้หญิงไม่อยู่บ้านเท่านั้น

การต่อรองของผู้หญิงที่จะไม่ทำงานบ้านหรือการแบ่งภาระงานบ้านให้ผู้ชายก็มีให้เห็นบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาศัยสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป เช่น กรณีของการต่อรองเพื่อที่จะปักผ้าของกลุ่มผู้หญิงจำนวนหนึ่ง แต่การต่อรองของกลุ่มผู้หญิงก็ไม่ได้หมายความว่าถึงความสำเร็จเสมอไป หากแต่การต่อรองดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและยากลำบาก

4.1.3. งานในชุมชน

เมื่อมองจากแผนภูมิคณะจัดตั้งบ้านในบทที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของผู้ชายจะมีมากกว่า และผู้ชายจะมีส่วนร่วมในงานชุมชนมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะที่เป็นงานที่ต้องได้ติดต่อกับรัฐ

เมื่อข้อมูลข่าวสารของรัฐเข้ามาถึงหมู่บ้าน ผู้ชายจึงเป็นผู้ที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารก่อนโดยตรงและอาจจะเป็นผู้กรองและจัดสรรผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน เช่น

ครั้งหนึ่งที่บ้านได้มีการประชุมด่วนขึ้นซึ่งเป็นการประชุม ที่จัดขึ้นตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรกรรมและป่าไม้ประจำเมือง ซึ่งเป็นเป็นการประชุมปัญหาเรื่องการลักลอบขนไม้ในป่าของชาวบ้านห้วยนา และสอบสวนหาผู้กระทำความผิด รวมทั้งหาทางออกว่าจะแก้ไขอย่างไร หลังจากประชุมหนึ่งชั่วโมง ทางออกสำหรับปัญหาของทางเจ้าหน้าที่คือการยึดไม้ที่ได้มาทั้งหมด โดยต้องไปเสียค่าปรับ และซื้อไม้คืน ตามอัตราค่าปรับและราคาที่เจ้าหน้าที่กำหนด ถึงแม้ชาวบ้านจะมีการคัดค้านและพยายามต่อรองกับเจ้าหน้าที่ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่กล่าวข้อสรุปของการแก้ปัญหาแล้ว ไม่นานการประชุมที่จัดขึ้นในวัดซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุมของคนในบ้านได้สิ้นสุดลง แต่การประชุมใน “พาเข้าสามัคคี” ที่ชาวบ้านจัดทุกครั้งเมื่อมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาในหมู่บ้าน และเนื่องด้วยผู้เขียนเป็นเพียงแขกของหมู่บ้านจึงได้รับการเชิญร่วมในการกินข้าวครั้งนี้โดยผู้ศึกษาเป็นผู้หญิงเพียงคนเดียวในครั้งนี้ การสนทนาในโต๊ะอาหารเริ่มต้นด้วยการคุยเรื่องทั่วไปก่อน แล้วสุดท้ายนำไปสู่การต่อรองในเรื่องของไม้ที่ถูกยึดไป ทั้งไม้ที่ตัวเองเป็นเจ้าของและไม้คนอื่นที่คาดว่า

จะไม่สามารถไปเสียค่าปรับได้ ผลสรุปของเรื่องไม้คือชาวบ้านที่อยู่ในวงพาช้าวสามัคคี หรือวงเหล่านนั้นสามารถเอาไม้คืนได้โดยเสียค่าปรับไม่แพงมากนัก

การประชุมในวงเหล่านี้เกิดขึ้นทุกครั้งหลังการประชุมอย่างเป็นทางการซึ่งผู้ที่มีส่วนนี้ส่วนมากมักจะเป็นผู้ชายที่เป็นคณะจัดตั้งบ้าน ส่วนผู้หญิงก็จะมีส่วนร่วมแค่เตรียมอาหารและเป็นผู้คอยรินเหล้าให้เจ้านายเท่านั้น ด้วยวัฒนธรรมและโครงสร้างของชุมชนที่จัดให้ผู้ชายเป็นผู้นำ และเป็นผู้ตัดสินใจจึงเป็นกลไกที่ผลิตซ้ำการจัดสรรทรัพยากรให้กับผู้มีอำนาจ ซึ่งส่วนมากก็คือผู้ชายด้วยกันเอง โดยที่ผู้หญิงไม่มีส่วนในการตัดสินใจใดๆ เลย

4.2. การจัดสรรทรัพยากร

มีงานวิจัยจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยสายสตรีนิยมแนวนิวส์ ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ งานของวิเศษ เหล็กสมบูรณ์ ที่ทำการวิจัยเรื่องป่าชุมชนในจังหวัดลำพูน แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายสัมพันธ์กับป่าชุมชนต่างกัน และผู้หญิงมองเห็นป่าและใช้ประโยชน์จากป่าต่างกัน ภาพที่พบในบ้านห้วยน้ำก็ไม่ได้แตกต่างจากภาพที่วิเศษเห็นในเมืองไทยเท่าไรนัก กิจกรรมส่วนมากของผู้หญิงบ้านห้วยน้ำมักจะเกี่ยวข้องกับการหาไม้ใช้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือ ป่าไม้ถูกมองว่าเป็นซูปเปอร์มาร์เก็ตของผู้หญิง ที่ผู้หญิงต้องจ่ายค่าบำรุงรักษาในแง่ของการดูแลไม้ใช้ป่ามากจนเกินไป งานเก็บของป่ามาใช้ในการบริโภค มักจะถูกมองข้ามหรือบ่อยครั้งไม่ถูกมองว่าเป็นงานจริงๆ ที่กิจกรรมที่เกี่ยวกับป่าเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ผู้หญิงต้องใช้เวลาจำนวนมากของชีวิตในการเข้าไปหาอาหารและดูแลป่า และอาหารที่ได้มานั้นมีความจำเป็นอย่างสูงต่อความอยู่รอดของผู้คนในครัวเรือน ต่างจากกิจกรรมของผู้ชายที่สัมพันธ์กับป่าในลักษณะที่ต่างกันและถูกให้ค่าต่างกัน กิจกรรมของผู้ชายนั้นถูกมองว่าเป็นงานสำคัญ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วผู้หญิง และ ผู้ชายอาจจะใช้เวลาเท่ากัน

ในการเข้าป่าหาของใช้เมื่อผู้หญิง ผู้ชายเดินเข้าป่าสิ่งที่ติดตัวไปนั้นจะแตกต่างกัน ผู้ชายมักจะถือเพียงมีด หรือเลื่อยเล่มหนึ่งในขณะที่ผู้หญิงจะมียามติดตัวไปด้วยเสมอทั้งนี้เนื่องจากผู้ชายจะมีเป้าหมายเพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จเท่านั้น เช่น ถ้าถือมีดเข้าไปก็จะหมายถึงการเข้าไปทำงานในสวนเมี่ยง หรือใช้เวลาทำงานอยู่ในไร่ หรือถ้าถือเลื่อยก็หมายความว่าเข้าไปป่าเพื่อตัดไม้จะนำไปขายหรือใช้ในบ้านก็แล้วแต่ ในขณะที่ผู้หญิงจะถือยามไปเพราะเมื่อผู้หญิงเข้าป่าหมายถึงต้องเก็บผัก หรือของจากป่ามาเพื่อเป็นอาหารให้กับคนในบ้านด้วย

แม้จะมีคนบอกว่าการหาของกินนั้นผู้ชายก็ทำด้วยเช่นกันแต่ผู้ชายจะไม่ได้ตั้งใจไปหาแต่จะได้นำด้วยความบังเอิญ เช่นพบในขณะที่เดินทางหรือทำงานอยู่ มีครั้งหนึ่งที่ผู้เขียนได้มีโอกาส

ไปทำไร่กับชาวบ้าน ที่ปลายไร่ได้มีเห็ดเกิดขึ้นเมื่อคนหนึ่งเห็นอีกหลายคนต่างวิ่งไปที่ที่เห็ดเกิดเพื่อแย่งทั้งหญิงชาย

ที่กล่าวมานี้ ทำให้เห็นว่าป่าไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนหมู่บ้านห้วยนา มาก ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ของชาวบ้านห้วยนาได้ถูกจัดการใหม่โดยภาครัฐ โดยจำกัดไม่ให้คนเข้าไปประโยชน์ได้เหมือนแต่เดิม ซึ่งในแง่ของวิถีชีวิตประจำวันเฉพาะหน้า กระทบต่อความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนโดยเฉพาะผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้ดูแลสวัสดิการและปากท้องของครอบครัวอย่างแน่นนอนและหลีกเลี่ยงไม่ได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ส่วนที่ 2

การพัฒนาฝายน้ำตาดและการเกิดขึ้นของกระบวนการทำให้เพศวิถึกลายเป็นสินค้า

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าฝายน้ำตาดเป็นโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการจากการผลักดันและการสนับสนุนทั้งทางเทคนิคและการเงินจากหลายฝ่าย อีกทั้งการพัฒนาฝายน้ำตาดยังมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและเปลี่ยนผ่านมือของนักพัฒนาที่อาจมีวาระซ่อนเร้นในแต่ละช่วงต่างกัน นับตั้งแต่การเข้ามาดำเนินการพัฒนาฝายน้ำตาดในช่วงแรก 1960s-1970s ที่รัฐบาลอเมริกาสนับสนุนทั้งทางการเงินและเทคนิคในการสร้างฝาย ซึ่งเชื่อว่าน่าจะมีเหตุผลในการหวาดกลัวต่อคอมมิวนิสต์ของอเมริกาที่กำลังแพร่ขยายในภูมิภาคนี้ การเข้ามาของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ ในช่วง 1970s-1980s และการสนับสนุนขององค์การสหประชาชาติในช่วงถัดมา ถูกบังหน้าด้วยเหตุผลของความต้องการให้ความช่วยเหลือชนบทของลาวเพื่อที่ว่าจะได้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การให้ความช่วยเหลือในแต่ละช่วงนั้น อาจมีจุดเน้นที่ต่างกันในเชิงอุดมการณ์และรายละเอียด เช่น ในช่วงแรก มีการเน้นการสร้างสาธารณูปโภคเพื่อสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ระบบตลาดเพื่อใช้ประโยชน์ในการหารายได้สำหรับประชาชน ในช่วงที่สหประชาชาติเข้ามาในพื้นที่ เป็นระยะเวลาที่มีการตื่นตัวเรื่องการพัฒนา และมีข้อกังวลถึงการกระจายผลกระทบที่อาจจะก่อให้เกิดหรือตอกย้ำความไม่เท่าเทียมในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการผลักดันของกลุ่มทางสังคมและกระแสการพัฒนาที่คำนึงถึงความเท่าเทียมและเสมอภาค เช่น การผลักดันของกลุ่มผู้หญิงในเรื่องของสนธิสัญญาปักกิ่ง หรือ CEDAW สิ่งที่เห็นอย่างน้อยก็ปรากฏบนเอกสารของโครงการฝายน้ำตาดระยะสุดท้าย (บทที่ 3) คือ ความพยายามรวมประเด็นอ่อนไหวทั้งหลายไว้ในโครงการ อาทิ ประเด็นเรื่องเพศภาวะ และประเด็นชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติการจริงของโครงการพัฒนาเหล่านี้ ทำให้มองเห็นได้ว่าหากผู้ปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ยังไม่เข้าใจประเด็นหรือมีความเป็นอคติในเรื่องเพศภาวะ ก็ทำให้ประเด็นอ่อนไหวที่มีปรากฏในเอกสารไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติจริง

ในส่วนของรัฐบาลการนโยบายการพัฒนาที่ส่งเสริมการขายตัวของตลาดที่ชัดเจนที่สุดก็คือ นโยบายเปลี่ยนประเทศจาก “Land Lock” สู่ “Land Link” ในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นนโยบายที่พยายามทำให้ประเทศเป็นประเทศที่เชื่อมกับประเทศภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำเริ่มต้นของการเปิดประเทศ องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญคือการสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงชาวบ้านกับตลาด การส่งเสริมให้มีการทำการผลิตที่ให้ปริมาณมาก ฝายน้ำตาดเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการผลิตให้สามารถผลิตการเกษตรได้มากฤดูกาล ผ่านการจัดสรรน้ำใหม่ โครงการมอดินมอดป่าก็เข้าไปเพื่อทำให้แน่ใจว่าครัวเรือนมีทรัพยากรสำหรับการผลิต แต่อีกด้านหนึ่งของการเชื่อมโยง

ของตลาด ย่อมหมายถึงการลดลงของการพึ่งพาวิถีการผลิตเดิมที่มีการบริโภคพึ่งพิงกับธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อมใหม่ ทำให้ทรัพยากรจำนวนมากที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตถูกพรากไปจากผู้คน ช่องทางที่จะทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นไปได้ คือการเชื่อมโยงด้านการบริโภคกับตลาดอีกด้วย หมายถึงการเข้าถึงของตลาดนอกจากชาวบ้านแม้จะทำให้มีรายได้จากการนำสินค้าไปขายที่ตลาด ยังหมายถึงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการซื้อสินค้าต่างๆ ที่มีในตลาดเพื่อการบริโภคมากขึ้นเช่นกัน

การเชื่อมโยงโดยเครือข่ายถนน ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการขายตัวและการเชื่อมโยงของตลาดในลักษณะที่ไม่เหมือนกันของผู้หญิงและผู้ชาย ดังที่กล่าวไปแล้วเช่นกันว่าด้วยฐานทรัพยากรที่ผู้ชาย และวัฒนธรรมความเชื่อว่าด้วยเรื่องของการเคลื่อนย้ายที่จำกัดของผู้หญิง ทำให้โอกาสในการเข้าถึงตลาดของผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิง และการเปิดตลาดนอกจากจะหมายถึงการเชื่อมโยงผู้คนในเมืองเพียงกับตลาดภายนอกแล้ว ยังหมายถึงการต้องเปิดรับผู้คนจากภายนอกเข้ามาในเมืองเพียงด้วยเช่นกัน นโยบายของรัฐลาวในช่วงที่มีการเปิดประเทศก็มีการเปิดประเทศเพื่อให้นักธุรกิจและผู้ค้าต่างประเทศได้เข้ามาลงทุน ค้าขายในลาว ความจำเป็นของรัฐลาวในการสร้างรายได้ต่างประเทศยังหมายถึงการเปิดและพัฒนาให้ประเทศลาวดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าประเทศอีกด้วย ซึ่งเห็นได้จากบทที่ 3 ที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วถึงการวางนโยบายการพัฒนาของแขวงไซยะบูลีที่เน้นในการสร้างรายได้โดยเอาจุดขายสำคัญของแต่ละส่วนของไซยะบูลี

ฝายน้ำตาด เป็น โครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นมาด้วยบริบทที่เฉพาะ และไม่ได้ตัดขาดจากกระแสพัฒนาทั้งในประเทศและระดับสากล กล่าวคือฝายน้ำตาดเป็นหนึ่งในโครงการที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในเมืองเพียง ส่วนการพัฒนาในกระแสเดียวกันที่ถูกผลักดันจากรัฐก็มีไม่เห็นและไม่น่าจะสามารถวิเคราะห์ให้แยกขาดจากกันได้ สิ่งที่เหมือนกันประการหนึ่งของโครงการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นที่ผลักดันโดยโครงการพัฒนาเอกชนหรือรัฐคือ การเกิดขึ้นของโครงการพร้อมกับการความเชื่อมั่นในระบบตลาด ที่ว่าเมื่อคนเข้ามาอยู่ในระบบตลาดแล้ว หรือเมื่อคนทำการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนในตลาดแล้ว จะช่วยให้ชีวิตของคนดีขึ้น ตราบใดที่ผู้คนสามารถมีวิถีการผลิตที่สามารถผลิตสินค้าหรือผลผลิตได้มากขึ้น ดังนั้นกิจกรรมที่ออกมาจึงเป็นไปเพื่อสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการขยายตัวของตลาด เช่น การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายถนนและเส้นทางคมนาคม แต่ในบทที่ผ่านมาก ผู้ศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาที่มุ่งเน้นในการขยายตลาดนั้น ผู้บริหาร โครงการฯ หรือนักพัฒนาเอกชนระดับปฏิบัติการไม่ได้มีได้มีมุมมองในเรื่องของเพศภาวะและการไม่เห็นประเด็นเรื่องความแตกต่างทางเพศภาวะและความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนี้ ทำให้การกระจายทรัพยากรใหม่เป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม เสริมอำนาจให้ผู้ชายในขณะที่ลดทอนอำนาจของผู้หญิง

ผู้ศึกษาได้พูดถึงการพัฒนาในพื้นที่ของฝายน้ำต่านว่าส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตของผู้หญิงและผู้ชาย ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย โดยการพัฒนาที่ผ่านมานั้น เป็นการพัฒนาในพื้นที่ของฝายน้ำต่าน โดยเฉพาะบ้านห้วยนา ซึ่งการพัฒนาที่เกิดขึ้นมาทั้งจากส่วนของรัฐที่เข้ามาในรูปแบบของนโยบาย หรือกฎหมาย และทั้งจากองค์กรพัฒนาที่เข้ามาในรูปแบบของโครงการฝายน้ำต่าน ซึ่งทั้งการพัฒนาจากทั้งสองส่วนนั้นล้วนแต่เป็นการพัฒนาที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย ดังนั้นเมื่อการพัฒนาเข้ามาในชุมชน ซึ่งเป็นชุมชน ที่โดยวัฒนธรรมประเพณี แล้วอยู่ในลักษณะของชายเป็นใหญ่ นอกจากนั้นการพัฒนาทั้งจากภาคส่วนของรัฐ และของเอกชนนั้นต่างเป็นการพัฒนาที่มีอุดมการณ์ แบบทุนนิยมประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญของตลาด กิจกรรมต่างๆ ของการพัฒนาจึงทำให้มีส่วนในการขยายตลาดในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนน หรือ การส่งเสริมการผลิตเพื่อเป็นสินค้า ทั้งหมดนี้ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการแบ่งงานกันทำและการจัดสรรทรัพยากร โดยในด้านของการเปลี่ยนแปลงในด้านของการแบ่งงานกันทำนั้น ได้เปลี่ยนไปสามอย่างหลัก กล่าวคือ งานที่ถูกทำให้เป็นงานของเพศใดเพศหนึ่ง เช่น งานที่เข้ามาพร้อมกับการเข้ามาของเทคโนโลยี อย่างการไถนา นั้นถูกมองว่าเป็นงานของผู้ชาย (Musculinization) ในขณะที่งานบางงานถูกมองว่าเป็นงานของผู้หญิง (Feminization) เช่น ปลูกผักหรือทำสวนเมี่ยงซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นงานที่ทำคู่กันทั้งหญิงชาย การเกิดงานใหม่ที่เข้ามาในชุมชนที่เข้ามาในชุมชนโดยถูกกำหนดให้เป็นงานของผู้หญิงเพื่อหาประโยชน์จากแรงงานราคาถูกของผู้หญิง เช่น การปักผ้า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ จึงทำให้งานบางงานถูกจัดแบ่งบทบาทใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่ต้องสัมพันธ์กับตลาดและคนภายนอก จะถูกจัดว่าเป็นงานของผู้ชาย เช่น การขายเมี่ยงในเมืองเพียง เป็นต้น ซึ่งในที่สุดแล้วงานที่ถูกให้ค่าทางเศรษฐกิจมากที่สุดคือ งานของผู้ชาย ในขณะที่งานของผู้หญิงถูกให้ค่าทางเศรษฐกิจน้อยมาก

ในส่วนของการจัดสรรทรัพยากรนั้นทรัพยากรหลัก ทั้ง ดิน น้ำ ป่า ได้ถูกจัดสรรใหม่โดยรัฐ ทำให้ผู้หญิงเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้ได้ยากขึ้น ทำให้ผู้หญิงต้องทำงานในส่วนที่ตัวเองรับผิดชอบมากขึ้นทดแทนกับทรัพยากรที่สูญเสียไป

นอกจากการเปลี่ยนแปลงในด้านของการแบ่งงานกันทำและการจัดสรรทรัพยากร แล้วมีอีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนไปนั่นคือเรื่องของเพศวิถีโดยสิ่งที่เห็นมีความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนที่สุดคือเรื่องของการที่เพศวิถีของผู้หญิงถูกทำให้เป็นสินค้า โดยสังเกตได้จากการค้าประเวณีที่เพิ่มขึ้นในบางพื้นที่ของโครงการพัฒนาฝายน้ำต่าน เช่น บ้านห้วยนา เป็นต้น

ในช่วงที่ตัวผู้ศึกษาลงไปในพื้นที่ฝายน้ำต่านในระหว่างเดือนพฤษภาคมในปี ค.ศ 2005 เพื่อทำงานวิจัยนี้ ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่ผู้ศึกษาลงในพื้นที่ดังกล่าวอีกครั้งหลังจากที่ตัวผู้ศึกษา

ลาออกจากการทำงานกับโครงการฯ ในปี ค.ศ. 2000 เนื่องจากขาดการติดต่อกับคนพื้นที่มานาน ผู้ศึกษาจึงไม่รู้ว่าจะไปที่ไหนก่อน ชาวบ้านที่อยู่ในสี่แยกที่เป็นที่เป็นชุมทางรถโดยสารจึงแนะนำให้ ผู้ศึกษาไปที่บ้านพักที่อยู่ในบ้านนาซิง ซึ่งบ้านพักดังกล่าวไม่ใช่แค่บ้านพักสำหรับคนเดินทางมาจาก ต่างถิ่นเท่านั้นแต่เป็นบ้านพักซึ่งเปิดคู่กับร้านคาราโอเกะ และขายเบียร์ด้วย

การปรากฏตัวของบ้านพัก ในลักษณะที่มีการให้บริการคาราโอเกะและขายเบียร์นับได้ ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในเมืองเพียง เมื่อครั้งที่ผู้ศึกษาออกจากพื้นที่ไปใน ค.ศ. 2000 ธุรกิจเหล่านี้ ยังไม่ได้มีปรากฏอย่างเด่นชัด หรือจำนวนของบ้านพักที่เปิดให้บริการในลักษณะดังกล่าวยังมีอยู่ไม่ มากนัก จากการพูดคุยกับเจ้าของร้านเกี่ยวกับธุรกิจของบ้านพักจึงทราบว่า บ้านพักและธุรกิจบันเทิง เหล่านี้ เพิ่งเกิดขึ้นช่วงไม่เกิน 7 ปี ที่ผ่านมา ลูกค้าส่วนใหญ่ที่เข้าพักจะเป็นพ่อค้าต่างถิ่น โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง พ่อค้าชาวจีนและชาวเวียดนามที่เริ่มเข้ามาขายสินค้าในตลาดสินค้าจีนนับตั้งแต่มีการพัฒนา เครือข่ายถนนในภูมิภาคนี้ อีกส่วนหนึ่งของผู้เข้าพักจะเป็นนักพัฒนาเอกชนและนักท่องเที่ยว สำหรับพ่อค้าเหล่านี้แล้ว มักจะเข้ามาในแขวงไซยะบูลีและเมืองเพียงครั้งละ 2-3 สัปดาห์เพื่อทำ การค้า

การเกิดขึ้นของบ้านพักและบริการบันเทิง เช่น ร้านขายเบียร์และคาราโอเกะแสดงให้เห็น ผลกระทบประการสำคัญอย่างหนึ่งทางเพศภาวะ กล่าวคือผู้ที่เข้ามาเป็นผู้ให้บริการในภาคนี้ ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นผู้หญิง ผู้หญิงถูกดึงเข้ามาทำงานในบ้านพักในฐานะคนทำความสะอาด คนทำอาหาร ส่วนในร้านขายเบียร์และคาราโอเกะ แรงงานผู้หญิงในบริเวณนี้ก็ถูกนำมาใช้ เพื่อการเสิร์ฟอาหารและเบียร์ และทำอาหารด้วย

แต่บ้านพักและสถานบริการบันเทิงที่ปรากฏตัวขึ้นในเมืองเพียง ไม่ได้เปิดขึ้นเพื่อการ ให้บริการพักอาศัยหรือเพื่อการกินดื่มเท่านั้น แต่บริการเหล่านี้มักมีการให้บริการทางเพศแอบแฝง อยู่ด้วย ลูกค้าที่มาใช้บริการในร้านคาราโอเกะส่วนใหญ่จะเป็นคนงานในร้านเอง หรือผู้ชายที่นำ ผู้หญิงมาจากร้านขายเบียร์ร้านอื่น ตลอดจนผู้ที่สัญจรไปมา เช่น พ่อค้าต่างชาติหรือต่างถิ่น เจ้าของ ร้านเองยังชักชวนให้ผู้ศึกษาทำงานในร้านด้วย จากการสนทนานั้นทำให้ผู้ศึกษารู้ว่าเรื่องของ การค้าประเวณีในพื้นที่นั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเทียบกับตอนที่ผู้ศึกษาทำงานอยู่ อย่างน้อย ที่สุดก็มีปรากฏให้เห็นว่า การพูดถึงเรื่องการค้าประเวณีทำอย่างเปิดเผยมากขึ้น และการค้าประเวณีก็ มีปรากฏให้เห็นมากขึ้น สะท้อนจากจำนวนบ้านพักและสถานบริการบันเทิงที่มีเพิ่มมากขึ้นในช่วง ระยะเวลา 7 ปี แม้ว่าตามกฎหมายแล้ว การค้าประเวณีเป็นสิ่งผิดกฎหมาย

ถึงแม้จะผู้ศึกษาไม่สามารถบอกได้ว่าเริ่มมีการบริการทางเพศเมื่อไรในพื้นที่ฝ่ายน้ำตาน แต่จากข้อมูล que ผู้ศึกษาได้รับรู้มาทั้งในช่วงที่ทำงานอยู่ และในช่วงที่ผู้ศึกษาได้ลงไปเก็บข้อมูลนั้น ร้านที่เป็นลักษณะของ “ร้านเบียร์สด” เริ่มปรากฏตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในระหว่างการก่อสร้าง

โครงการน้ำตาน I และยังมีสัญญาซื้อขายกับบริษัทก่อสร้างซึ่งมีคนจำนวนคนมาจากภายนอกที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ คนงานส่วนใหญ่เป็นคนงานชายที่ต้องจากบ้านเมียและลูก เพื่อย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพื่อก่อสร้างถนน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในพื้นที่อื่นในลาว คำตอบสำหรับการเพิ่มขึ้นของสถานบริการส่วนหนึ่งมักจะเป็นในรูปแบบเดียวกันที่จะเพิ่มขึ้นพร้อมกับการพัฒนา เช่น งานของ Lyttleton, C. et.al. (2004). ที่แสดงให้เห็นว่าโครงการสร้างเครือข่ายถนนในแขวงหลวงน้ำทา ได้ก่อให้เกิดการไหลของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนงาน และพ่อค้าชาวจีน และก่อให้เกิดธุรกิจการค้าบริการและการกระจายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น HIV/AIDs ถึงแม้ว่าโครงการฝายน้ำตานเองอาจไม่ใช่โครงการสร้างถนนโดยตรง และจำนวนคนที่มาทำงานในการก่อสร้างในพื้นที่ไม่มีจำนวนมากเหมือนโครงการสร้างถนนใหญ่อื่นๆ แต่ผลกระทบยาวของโครงการฯ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในการอนุญาตการลงทุน การค้า และการเคลื่อนย้ายคนของรัฐลาวที่มีลักษณะเปิดมากขึ้น จึงหมายถึงการอำนวยความสะดวกให้คนภายนอกเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงผู้ที่เข้ามาในลักษณะของนักพัฒนาเอกชนด้วย

จากการสำรวจปริมาณร้านขายเบียร์ในเขตภาคกลางของไซยะบูลี พบว่ามีร้านขายเบียร์ทั้งหมด 10 ร้าน จากแต่เดิมมีเพียง 2 ร้าน โดยร้านขายเบียร์เหล่านี้ กระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ คือ “ร้านขายเบียร์” ซึ่งจะมีอยู่นาซิงซึ่งมีอยู่สองร้าน ร้านหนึ่งจะเป็นร้านขนาดเล็กขนาด 5 X 6 เมตร ที่อยู่ติดกับตลาด และอีกร้านหนึ่งจะเป็นร้านอาหารที่อยู่ริมถนนซึ่งแต่ละร้านนั้น จะมีสาวเสิร์ฟทำงานอยู่ประมาณ 4-5 คนและที่บ้านน้ำปุย ที่มีอยู่ประมาณ 4 ร้าน บ้านน้ำเพียงที่มีอยู่ 4 ร้าน เหมือนกัน ซึ่งจะมีขนาดร้านตั้งแต่ 5 x 6 เมตร ถึง 9x10 เมตร

สำหรับ “บ้านพัก” ที่บ้านเมืองเพียงนั้นมีอยู่หนึ่งแห่งซึ่งมีห้องพักอยู่ประมาณ 6 ห้อง ส่วน บ้านน้ำปุยนั้นมีอยู่สองแห่ง นอกจากนั้นในระหว่างทางจากบ้านนาซิง ถึงบ้านเมืองเพียงยังมีบ้านพักอีกหนึ่งแห่งคือบ้านโนนสะหวาง ส่วนบ้านพักที่มีร้านขายเบียร์ และคาราโอเกะในแบบที่ผู้ศึกษากล่าวมาในเมืองต้นนั้น เท่าที่สำรวจดูพบว่ามีเพียงแห่งเดียวในบ้านนาซิง บ้านพักดังกล่าวมีห้องพักประมาณ 10 ห้องแต่ละห้องมีประมาณขนาด 3 x3 เมตร โดยมีผู้ที่ทำงานเป็นสาวเสิร์ฟอยู่ในร้านประมาณ 10 คน ในด้านของร้านขายเบียร์นั้น อาจเพิ่มขึ้นไม่มากเมื่อเทียบกับครั้งที่ผู้ศึกษาทำงานอยู่โดยเฉพาะในบ้านเมืองเพียง หรือบ้านน้ำปุยที่ถือเป็นบ้านที่มีความเจริญกว่าบ้านอื่น

แต่สำหรับการเกิดขึ้นของบ้านพักในบ้านนาซิง และร้านอาหารขนาดใหญ่ นั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่สำหรับบ้านนาซิง ส่วนบ้านหวนาซึ่งเป็นเขตพื้นที่ศึกษาหลักนั้นไม่มีร้านบริการอย่างนี้อยู่ แต่ก็จะมีผู้หญิงในหมู่บ้านที่ไปทำงานในตัวเมืองไซยะบูลีซึ่งจากการที่ผู้ศึกษาได้สอบถามกับหัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงประจำหมู่บ้านรวมถึงผู้หญิงบางคนในหมู่บ้านบางคนก็จะบอกว่ามีอยู่สองคน แต่จำนวนผู้หญิงที่ทำงานในลักษณะนี้มีปริมาณลดลงมากเมื่อเทียบกับสองสาม

โดยหัวหน้าสหพันธ์แม่หญิงประจำหมู่บ้านอธิบายว่าเป็นเพราะ “ทางเมืองมีนโยบายปราบปรามผู้ที่ทำอาชีพดังกล่าว” ด้วยเพราะปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกมองหรือถือว่าเป็น “ภัยสังคม”

การที่ทางเมืองมีนโยบายปราบปรามในเรื่องของอาชีพหญิงบริการ หรือสถานที่บริการทางเพศนี้ ผู้ศึกษามองว่าน่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากที่นโยบายส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายของทางสหพันธ์แม่หญิงลาว ซึ่งแขวงไซยะบูลีเองก็เป็นแขวงหนึ่งที่ได้เริ่มนโยบายนี้ตั้งแต่แรก อีกเหตุผลหนึ่งที่น่าจะเป็นผลมาจากการรณรงค์ในเรื่องของ HIV/AIDS ซึ่งทางรัฐบาลให้ความสนใจมากขึ้นในช่วงหลังนี้ อย่างไรก็ตามการปราบปรามนั้นก็ไม่ได้เป็นไปอย่างเข้มงวดตลอดเวลา จะมีออกมาเตือนเป็นบางช่วงเวลาเท่านั้น เช่นช่วงใกล้งานประเพณีพายเรือก็จะมีการเรียกเจ้าของร้านรวมทั้งผู้ที่ทำงานในสถานบริการต่างไปประชุมที่ทำการของเมือง และมีการดักเตือนให้เจ้าของกิจการให้ดูแลคนงานของตนให้แต่งกายเรียบร้อย เช่น ไม่ให้แต่งหน้าจัดเกินไป หรือทำสีผม ซึ่งในเรื่องของการทำสีผมนั้น ก็มีการเตือนรวมไปถึงร้านทำผมด้วยเช่นกัน

หากจะวิเคราะห์การปราบปรามของรัฐจากมุมมองสตรีนิยม ก็จะเห็นได้ว่า การกระทำของรัฐไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศภาวะและเน้นผลที่การอนุรักษ์ประเพณีอัน “ดีงาม” ของลาวเป็นสำคัญ เมืองไม่ได้สนใจหรืออ่อนไหวของประเด็นการปรากฏตัวและดำรงอยู่ของผู้หญิงที่ต้องเข้ามาทำงานบริการเหล่านี้ การปราบปรามของรัฐจึงเน้นไปที่การปราบปรามตัวผู้หญิง แต่ไม่ได้พยายามเข้ามาแก้ไขหรือเอาผิดกับตัวผู้ชายที่เข้ามาซื้อบริการ

สำหรับด้านของผู้ที่เข้ามาให้บริการในบ้านพักที่เปิดคู่กับร้านเบียร์และคาราโอเกะนั้น คนที่มาทำงานส่วนมากจะมาจากพื้นที่อื่น บางครั้งก็จะมาจากเวียงจันทน์ เมื่อทำงานได้ระยะหนึ่งแล้วก็จะย้ายไปทำที่อื่นต่อ และก็จะมีคนใหม่มาจากแหล่งอื่น โดยผู้ที่เข้ามาทำงานอยู่นั้น จะไม่ใช่คนในหมู่บ้านใกล้เคียง ผู้หญิงที่เข้ามาค้าประเวณีในพื้นที่อื่นก็จะเป็นเหมือนกันคือส่วนมากผู้หญิงที่มาทำงานจะไม่ใช่คนในพื้นที่แต่จะเป็นพื้นที่อื่น และมีการเคลื่อนย้ายอยู่เสมอๆ เจ้าของกิจการอธิบายว่าการย้ายของผู้หญิงส่วนหนึ่งก็เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่ต้องการผู้หญิงที่สดใหม่ ดังนั้นเมื่อผู้หญิงอยู่ไปพักหนึ่งแล้ว ก็จะไม่เป็นที่ต้องการของลูกค้า จึงมีความจำเป็นที่ต้องการที่ทำงานใหม่ สิ่งเหล่านี้สะท้อนอย่างชัดเจนจากลักษณะ สำเนียงการพูดของผู้หญิงที่ทำงานอยู่ในร้านขายเบียร์ กล่าวคือ สำเนียงที่ผู้หญิงที่ทำงานพูดมีความหลากหลายมาก คือมาจากหลายมุมของประเทศลาว

นอกจากสถานที่บริการที่เกิดขึ้นการขายบริการอีกรูปแบบหนึ่งที่อาจเริ่มเกิดขึ้นในหมู่บ้านก็คือการที่ผู้ชายจากภายนอกที่เข้ามาในหมู่บ้านและ ถามซื้อบริการกับผู้หญิงในหมู่บ้านเอง ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่ผู้ศึกษาได้เจอกับตัวเอง โดยวันหนึ่งผู้ศึกษาเดินแถวเส้นทางเลียบริมคลองชลประทานอยู่นั้น ผู้ศึกษาได้พบผู้ชายคนหนึ่งที่อยู่จากการแต่งตัว และการพูดจาแล้ว

บุคคลดังกล่าวน่าจะเป็นพ่อค้าต่างชาติ ซึ่งอาจเป็นชาวจีนหรือเวียดนามที่มาค้าขายในบริเวณดังกล่าว ซึ่งการเข้ามาของพ่อค้าชาวจีนนั้น เริ่มมีมากในเมืองเพียงตั้งแต่ช่วงที่ตลาดสินค้าจีนได้เข้ามาในช่วงปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา โดยส่วนมากจะมาตั้งร้านขายของในจุดที่มีคนมากหรือเป็นศูนย์กลางของหลายหมู่บ้านและจะไม่ค่อยได้ไปในหมู่บ้านที่ห่างจากถนนหลัก โดยผู้ขายคนนั้นได้ถามซื้อบริการทางเพศกับตัวผู้ศึกษา ด้วยข้อจำกัดของภาษา พ่อค้าใช้ภาษาลาวแบบง่ายๆ ถามซื้อประเวณีกับผู้ศึกษา ซึ่งตามมาตรฐานของลาวแล้ว เป็นภาษาที่หยาบคาย ผู้ศึกษารู้สึกโกรธ อึดอัดอาย และกังวลถึงความไม่ปลอดภัยของตนเอง และได้แก้ปัญหาด้วยการเดินหลีกเลี่ยง แต่พ่อค้าคนดังกล่าวยังคงเดินตามผู้ศึกษามาเพื่อต่อรองว่าเขาพร้อมที่จะจ่ายเงินจำนวนมากพอที่ผู้ศึกษาจะเรียกร้อง และควักเงินออกมาให้ผู้ศึกษา ผู้ศึกษาถามว่าทำไมถึงคิดว่าผู้ศึกษาจะยอมขายบริการทางเพศให้ พ่อค้าจึงตอบมาว่าเขาเคยทำเช่นนั้นมาแล้วหลายครั้ง

จากสถานการณ์ที่ตัวผู้ศึกษาได้เจอนั้น สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบของการค้าประเวณีในพื้นที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่คนลาวกับคนลาวด้วยกันเอง และไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในสถานที่บริการที่เป็นที่รู้จักกันมานานแล้วเท่านั้น แต่ได้มีต้นต่างชาติที่เข้ามาพร้อมกับตลาดที่ขยายตัวมากขึ้น และเข้ามาถามซื้อในหมู่บ้านเหมือนเป็นแค่สินค้าธรรมดาทั่วไปชนิดหนึ่ง หมายความว่า การถามซื้อบริการกับชาวบ้านผู้หญิงนั้นน่าจะไม่ใช่เรื่องแปลกมากนัก กล่าวคือ รูปแบบการค้าประเวณีในแบบที่ผู้ขายเดินเข้าไปในหมู่บ้านและถามซื้อบริการกับผู้หญิงน่าจะเป็นเรื่องธรรมดาในหมู่บ้านใกล้เคียงหรือแม้แต่ในบ้านตัวเอง

เหตุการณ์ครั้งนั้น ไม่ใช่ครั้งเดียวที่ผู้ศึกษาถูกผู้ขายใช้อำนาจผ่านเพศวิถีกับตัวผู้ศึกษาเอง หลายครั้งที่ผู้ศึกษาพบกับเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เคยรู้จักกันเมื่อสมัยที่ผู้ศึกษาเคยทำงาน หรือแม้แต่ ผู้ที่เพิ่งรู้จักกันใหม่ ผู้ศึกษามักถูกเรียกให้ไปทำ “หน้าที่” ของผู้หญิงที่ถูกคาดหวังให้ทำนั่นคือการไปนั่งร่วมวงเหล้า เพื่อบ่มเบ้าเป็นเพื่อน หรือรินเหล้าให้ ถึงแม้บางครั้งบรรยากาศของการกินเหล้าสังสรรค์จะเป็นไปในแบบที่ตัวผู้ศึกษาสะดวกใจกับการได้พูดคุยกับคนที่คุ้นเคยทั้งหญิงชาย แต่ก็มีหลายครั้งที่ผู้ศึกษาอึดอัดใจกับการร้องขอให้ทำโดยเฉพาะคนที่ผู้ศึกษารู้จักมากมายนัก หรือรู้จักดีแต่อยู่ในสภาพที่ไม่สบายใจนัก และอยู่ในสถานะที่ผู้ศึกษาเองถูกลวนลามด้วยสายตา

จากสถานการณ์ที่ผู้ศึกษาเองได้เจอนั้น ผู้ศึกษาเองเห็นว่าเมื่อตัวผู้ศึกษาถูกถามซื้อบริการเช่นนั้นผู้ศึกษาเองได้เกิดความรู้สึกมากมายหลายอย่างที่ได้อธิบาย เพราะเป็นที่รู้กันว่าการค้าประเวณีเป็นอาชีพที่มักโดนดูถูกเหยียดหยาม เสี่ยงต่อการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และเสี่ยงต่อการจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาเกิดคำถามขึ้นในใจว่าเหตุใดผู้หญิงบางคนจึงตัดสินใจค้าประเวณี เมื่อมองย้อนกลับมาที่ตัวผู้ศึกษาเอง ถึงแม้จะประสบปัญหาทางการเงิน แต่คงไม่ตัดสินใจที่จะขายประเวณีแก่พ่อค้าต่างชาติ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ศึกษายังมี “ทางเลือก”

ที่จะหาเงินมาได้ด้วยวิธีการอื่นจากต้นทุนทางทรัพยากรที่ผู้ศึกษามี เช่น การศึกษา เป็นต้น แต่สำหรับผู้หญิงที่อยู่ในพื้นที่ที่ตัดสินใจค้าประเวณีไม่ว่าจะในรูปแบบใด น่าจะมีเหตุผลที่เฉพาะ และหากจะเป็นการตัดสินใจ ก็น่าจะเป็นการตัดสินใจบริบทที่เฉพาะเช่นกันภายใต้เงื่อนไขของพวกเธอในบริบทของการพัฒนาฝ่ายน้ำตานและการพัฒนาที่มุ่งเน้นดึงผู้คนเข้าตลาดด้วยโครงสร้างอำนาจแบบปีศาจไปโดยที่พรากทรัพยากรไปจากผู้หญิง “เพศวิถี” จึงอาจเป็นทรัพยากรแหล่งสุดท้าย (last resource) ของผู้หญิงที่จะนำมาใช้เพื่อหารายได้ในการอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม

4.3. เรื่องเล่าจากลูกสาวบ้านห้วยนา และบ้านห้วยสิน: กระบวนการเข้าสู่การค้าประเวณีที่แตกต่าง

เนื่องจาก ผู้ที่ทำงานในส่วนของการขายบริการไปทำงานอยู่เมืองอื่นโดยสองคนทำงานที่ตัวเมืองไชยะบุรี และ อีกคนทำงานที่เมืองแก่นท้าว ซึ่งนานๆ พวกเธอจึงจะกลับมาบ้านโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานที่เมืองแก่นท้าวแน่นอนแทบจะไม่เคยได้กลับบ้านเลย ผู้ศึกษาจึงไม่ได้มีโอกาสพูดคุยมากนัก ผู้ศึกษาได้มีโอกาสพูดคุย กับเพียงสองคนที่ทำงานอยู่เมืองไชยะบุรีเท่านั้นและโอกาสที่ได้พูดคุยก็ไม่มากนัก แต่ก็มากพอที่จะได้รู้ ความเป็นมาของพวกเธอ ก่อนที่จะไปทำงานในเมืองไชยะบุรี

คนแรกที่มีโอกาสพูดคุยด้วย ชื่อ วันลิเป็นคนไทยห้วยสินที่ถูกย้ายลงมาในบ้านห้วยนาตั้งแต่ยังเล็ก โดยที่ครอบครัวของเธอนั้นได้รับแย่งที่ดินในการทำกินนั้นเพียง 0.3 เฮกเตอร์ ซึ่งที่ดินดังกล่าวนั้นก็ไม่ใช่ที่ดินที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากนัก วันลิ มี พี่ชายหนึ่งคน และ น้องสาว จากพ่อเก่า 4 คน พี่ชายของเธอได้แต่งงาน และ ไปอยู่กับบ้านของเมีย ที่บ้านนาแวน ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากบ้านมาก จึงไม่ค่อยได้ติดต่อกันเท่าไร พ่อของเธอเสียชีวิตตั้งแต่เธออายุได้ 15 ปี ส่วนแม่ได้แต่งงานใหม่ และ มีลูกเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน ตั้งแต่นั้นมา แม่ของเธอก็เจ็บออๆ แอดๆ มาตลอดโดยไม่รู้ว่า เป็นโรคอะไรกันแน่ แต่จะเหนื่อยบ่อย ซึ่งคนที่บ้านเรียกว่าเป็นอาการ “ผิดเดือน” ซึ่งหมายถึงอาการเจ็บป่วยหลังจากการคลอดลูก ส่วนพ่อใหม่ของเธอก็สุขภาพไม่ดีนักเช่นกัน โดยเป็นโรค ดับ และ ยังชอบมีเรื่องทะเลาะ ตบตีกับแม่เป็นประจำ ทั้งแม่ และ พ่อใหม่ของเธอ จึงไม่สามารถทำงานหนักได้ รายได้ของครอบครัวจึงเป็นเพียงการขายเมี่ยงที่เธอ และ น้องๆ อีกสามคนรับจ้างเก็บเมี่ยงกับเจ้าของสวนเมี่ยงอื่น เพราะครอบครัวของเธอไม่มีสวนเมี่ยงเป็นของตัวเอง ซึ่งรายได้นั้นก็ไม่ใช่พอในการใช้จ่ายในครัวเรือน แม่ของเธอเองก็จะช่วยในการ เก็บผัก เก็บเห็ดขาย ตามฤดูกาลในบริเวณที่ไม่ไกลจากบ้านนัก มาเพื่อ บริโภคภายในบ้านบ้าง แต่ก็ไม่สามารถช่วยได้มากนักเพราะแม่เธอไม่สามารถเข้าไปในป่าไกลถึงที่มีอาหารที่มากพอให้หาได้ เพราะสภาพร่างกายของตัวเองไม่อำนวย เธอจึงลองเข้าไปหางานทำในเมือง และได้ทำงานที่ร้านบนเชิงแห่งหนึ่งในตัวเมืองไชยะบุรี ซึ่งเป็นที่ที่เธอจะพบกับลูกค้า และ มีการตกลงกันในเรื่องของ

การค้าประเวณี เมื่อเสร็จงานแล้วก็จะออกไปต่อกับลูกค้าตามสถานที่ที่ตกลงกันซึ่งส่วนมากก็จะจบลงที่ “บ้านพัก” แห่งใดแห่งหนึ่งในตัวเมืองไชยะบุลี วันลีพักอาศัยอยู่กับบ้านที่เจ้าของกิจการมิไว้ให้สำหรับคนงาน เธอจะกลับมาเยี่ยมบ้านประมาณเดือนละสองครั้ง โดยทุกครั้งเธอจะซื้อ “ยาบำรุง” เพื่อเอามาให้ คนที่รับจ้างบิดาในหมู่บ้านบิดาให้แม่ของเธอ นอกจาก นั้นเธอก็จะซื้อขนมมาให้น้องๆ ของเธอด้วยหรือบางครั้งก็ซื้อเสื้อผ้ามาฝากด้วยน้องและซื้อเครื่องใช้ในบ้านมาด้วย

คนที่สอง ชื่อ มาลีเป็นคนบ้านห้วยนาเป็นลูกสาวคนโตของบ้าน มีน้องชาย 2 คน ทั้งสองเรียนอยู่ โดยคนเล็กเรียนอยู่ ป. 4 ส่วน อีกคนอยู่ ป. 5 และ ยังไม่แน่ใจว่าจะเรียนมัธยมต่อหรือไม่ ส่วน เรียนไม่จบประถมเพราะตัวเองเรียนไม่เก่ง และ ชอบขาดเรียนบ่อยจึงสอบตกบ่อย เธอจึงเลิกเรียนเมื่อตอนอยู่ ป. 4 ตัวของมาลีนั่นพ่อของเธอเสียชีวิตไปเมื่อสองปีก่อน ตั้งแต่ที่พ่อของเธอเสียชีวิตไป ค่าใช้จ่ายในการทำาก็เพิ่มมากขึ้น เพราะ ครอบครัวของเธอนอกจากจะต้องซื้อน้ำมันให้กับเจ้าของรถที่ไถนา แล้วยังต้องจ้างคนมาไถนาอีกด้วย นอกจากนั้นการดำนาบางครั้งก็ต้องจ้างคนมาเพิ่มเพื่อให้เสร็จทันเพราะครอบครัวของเธอมิแรงงานไม่มาก จึงไม่ได้ไปช่วยเจ้าของนาคนอื่นมากนัก ทำให้คนที่มาช่วยทำนาของเธอเองก็ไม่มากเหมือนกัน ครอบครัวของเธอก็ต้อง ผลการผลิดข้าวในครอบครัวนั้นจะเพียงพอแค่ สำหรับในครอบครัวเท่านั้น ไม่มีเหลือมากไว้สำหรับขายเพื่อให้รายได้เพิ่ม นอกจากต้องหาเงิน เพื่อซื้อ อาหาร ในแต่ละวันแล้ว ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนยังต้องเสียไปกับการซื้อ อุปกรณ์การเรียนให้กับน้องทั้งสอง ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า หนังสือ ชุดท้ายเธอก็ตัดสินใจไปทำงานที่เมืองไชยะบุลี กับเพื่อนที่อยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งสุดท้ายสิ่งเดียวที่เธอทำได้เพื่อให้มีเงินเพียงพอกับค่าใช้จ่ายของเธอและครอบครัวก็คือการขายตัวนั่นเอง

จากเรื่องเล่าของลูกสาวทั้งสองคนจะเห็นว่า พวกเธอล้วนแต่ถูกบีบคั้นจากสภาพที่พวกเธอไม่มีทรัพยากรหรือทางเลือกอื่นในการดำรงชีวิตเลย ตัวอย่างของมาลีดูเหมือนครอบครัวของเธอเองได้สูญเสียทางเลือกในการทำมาหากินมาตั้งแต่ถูกย้ายลงมาจากบ้านเดิมมาอยู่ในบ้านห้วยนา แล้วทรัพยากรอย่างเดียวกันก็คือการหาอาหารจากป่าซึ่งเป็นพื้นที่ที่พวกเธอถูกย้ายออกมาและการเก็บใบเมี่ยงซึ่งก็ต้องอาศัยพึ่งพาคนอื่นเพราะ ไม่มีสวนเมี่ยงเป็นของตัวเอง สถานการณ์ของเธอก็ย้ายแย่ลงไปอีกเมื่อพ่อของเธอเสียชีวิต และ แม่ของเธอต้องมาเจ็บป่วย ซึ่งหมายถึงการขาดแรงงานในครอบครัว

ส่วนของมาลีเองถึงแม้ครอบครัวของเธอจะมีทรัพยากรที่เป็นพื้นที่ทำนา แต่รูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปทำให้ต้องมีรายจ่ายสำหรับการผลิตมากขึ้น และ การขาดแรงงานของครอบครัวก็ยังทำให้ต้องมีรายจ่ายในครอบครัวมากขึ้นไปอีก และทางเลือกในการหางานอื่นในการทำงานก็มีไม่มากนักเช่นกันเพราะงานของผู้หญิงถูกให้ค่าน้อยในท้องตลาด งานที่มีอยู่เช่น การปักผ้า หรือ การขายแรงงานอื่นล้วนแต่เป็นงานจ้างแรงงานราคาถูกที่ไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

จากกรณีของทั้งสองจะเห็นได้ว่าปัญหาของผู้หญิงจากบ้านห้วยสินและบ้านห้วยนนั้นต่างกัน ชาวบ้านห้วยสินนั้น ส่วนมากชีวิตจะพึ่งพิงอยู่กับป่า ดังนั้นการพรากทรัพยากรออกไป จึงเป็นปัญหาใหญ่สำหรับผู้หญิงชาวห้วยสินและสามารถเป็นปัญหาใหญ่มากพอที่จะทำให้พวกเธอต้องยอมจำนนและไปขายตัว

ส่วนผู้หญิงบ้านห้วยนาปัญหาหลักก็คือ การที่ระบบการผลิตที่ทันสมัยทำให้ต้องมีการลงทุนเข้าไปกับการผลิตและปัญหาข้อจำกัดของบทบาททางเพศทำให้ไม่สามารถเลือกทำงานอย่างอื่นได้ จึงต้องยอมมาทำสิ่งที่ไม่เต็มใจจะทำนั่นคือการขายตัว

สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันของผู้หญิงสองคนนี้ทั้งผู้หญิงในห้วยสินและบ้านห้วยนาก็คือการเป็นผู้ดูแลครอบครัวในฐานะที่เป็นลูกสาว และ ในฐานะเป็นลูกสาวคนโตที่ต้องดูแลครอบครัว

ถึงแม้การขายตัวนี้จะสามารถนำรายได้ให้กับตัวผู้หญิงและครอบครัวแต่ผู้หญิงที่ทำงานในนี้มักจะถูกมองในด้านที่ไม่ดีเสมอ คำจำกัดความที่มักจะใช้แทนชื่อพวกเธอเช่น “สาวกินดื่ม” “แม่จ้าง” หรือ “กะหรี” ล้วนแต่เป็นคำพูดที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำงานอาชีพขายบริการนั้นถูกมองในแง่ลบมากแค่ไหนและแต่ท้ายที่สุดแล้วพวกเธอก็ยังจำยอมทำอาชีพนี้

อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุหลักของการเพิ่มขึ้นของธุรกิจการขายบริการทางเพศมีอยู่ 3 สาเหตุหลัก ได้แก่

1. การขยายตัวของตลาด ที่ทำให้มีบุคคลจากภายนอกเข้ามามากขึ้น รวมทั้งการเข้ามาของสินค้าที่ทำให้มีความจำเป็นในการใช้เงินมากขึ้น
2. การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการแบ่งงานกันทำ ซึ่งให้ค่าทางการตลาดกับงานของผู้ชายมากกว่างานของผู้หญิง
3. การเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพของผู้หญิงได้มากขึ้นทำให้เป็นเงื่อนไขในการตัดสินใจทำงานของผู้หญิงมากขึ้น

ผู้ศึกษาเชื่อว่าประเด็นของเพศวิถีนี้ยังมีหลายอย่างที่เปลี่ยนไปและอาจจะเชื่อมโยงกับการพัฒนาแต่เนื่องจากงานศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาประเด็นเพศวิถีตั้งแต่ต้นดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เลือกประเด็นที่เห็นชัดเจนที่สุด และ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตั้งใจจะทำไว้ในเบื้องต้นคือการแบ่งงานกันทำและการจัดสรรทรัพยากรนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย

การตัดสินใจเข้าสู่อาชีพขายบริการของผู้หญิงนี้หากมองในแง่หนึ่งก็คือผู้หญิงเหล่านี้ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมของหญิงชาย แต่หากมองไปในอีกแง่หนึ่งก็เป็นการต่อรองกับระบบของตลาดที่ไม่เปิดช่องให้ผู้หญิงได้อยู่รอดในโครงสร้างการพัฒนาที่เน้นตลาดเป็นหลัก โดยการใช้ทรัพยากรสุดท้ายที่พวกเธอมีนำมาเป็นสินค้าในตลาดเพื่อการอยู่รอด ซึ่ง

ท้ายที่สุดแล้วผู้ที่ได้ประโยชน์ที่แท้จริงก็คงไม่ใช่ตัวผู้หญิงเอง แต่เป็นเป็นบรรดาเจ้าของธุรกิจที่เป็นเจ้าของตลาดการค้าประเวณี

4.4. โครงการพัฒนาและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย

ในบทนี้ ผู้ศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของโครงการพัฒนาที่ผลักดันโดยรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรที่ดิน “ป่าไม้” และ “น้ำ” ใหม่ การจัดสรรทรัพยากรที่ส่วนหนึ่งถูกจำกัดภายใต้วาทกรรมเรื่อง “การอนุรักษ์” หมายความว่าถึงการศึกษาที่ผู้คนให้ไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้ และด้วยการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศที่เฉพาะ กล่าวคือผู้หญิงและผู้ชายสัมพันธ์กับทรัพยากรเหล่านี้ต่างกัน เป็นผลทำให้ผลกระทบที่มีต่อผู้หญิงและผู้ชายต่างกัน

ในกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นในบ้านห้วยนา ผู้หญิงเป็นผู้ที่ต้องแบกรับภาระต้นทุนของการพัฒนาอย่างมาก เนื่องจากผู้หญิงไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรที่จะนำพาหรือเป็นปัจจัยให้ผู้หญิงสามารถใช้ประโยชน์จากระบบตลาดได้ เช่น ผู้หญิงไม่ได้มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้วยโครงสร้างการบริหารและปกครองของชุมชน อีกทั้งปัจจัยทางวัฒนธรรมที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงอย่างตายตัวให้ต้องรับผิดชอบงานผลิตซ้ำในครัวเรือน ทำให้ผู้หญิงต้องรับบทบาทในการทำงานเพิ่มมากขึ้น การจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรที่แต่เดิมเคยเป็นประโยชน์หรือเป็นเครือข่ายสนับสนุนผู้หญิง เช่น ป่าไม้ที่มองได้ว่าเป็นซูปเปอร์มาร์เก็ตของผู้หญิงก็ถูกพรากไปโดยรัฐภายใต้ชื่อของการพัฒนา ผู้หญิงจากบ้านห้วยสินเดิม และบ้านห้วยนาที่มีบริบทต่างกันในเชิงการพึ่งพิงทรัพยากร ทำให้ผลกระทบจากโครงการพัฒนาที่พรากทรัพยากรจากผู้หญิงห้วยสินที่จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรถูกผลกระทบอย่างมาก บางส่วนถึงกับต้องผันเอาทรัพยากรสุดท้ายของผู้หญิงคือเพศวิถีมาแปลงเป็นทุนเพื่อความอยู่รอดของตน

แต่กระนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจะยอมจำนนต่อการกระทำผ่านการโครงการพัฒนาต่างๆ ระหว่างเส้นทางการพัฒนา เราได้เห็นการรวมตัวของผู้หญิงในกรณีของการขนไม้ และการปักผ้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงเองก็ไม่ได้ยอมทำตามกฎเกณฑ์ หรือสิ่งที่ผู้ชายยึดเหนี่ยวให้ทุกอย่าง

ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่กล่าวมานี้ทั้งในเรื่องของการแบ่งงานกันทำ เรื่องของการตัดสินใจและใช้ทรัพยากรนั้นเกิดขึ้นทั้งจากโครงการโดยตรง เช่น การทำนาสองฤดูและเพิ่มผลผลิต หรือการสร้างถนนที่ทำให้ นอกจากนี้ ยังมีผลมาจากปัจจัยอื่นเช่นนโยบายของรัฐ หรือ แม้แต่การขยายตัวของตลาด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแรงผลักดันต่างๆ เหล่านี้เป็นการดักขังให้เห็นถึงความไม่เท่า

เทียมนกันของเพศภาวะที่มีปรากฏในบ้านห้วนา และสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของกลุ่มผู้หญิง
ที่จะต่อรองกับกระบวนการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved